

Regionalna platforma Zapadnog Balkana za zastupanje
slobode medija i bezbjednosti novinara
Western Balkan's Regional Platform for Advocating
Media Freedom and Journalists' Safety

SRBIJA

Indikatori za nivo

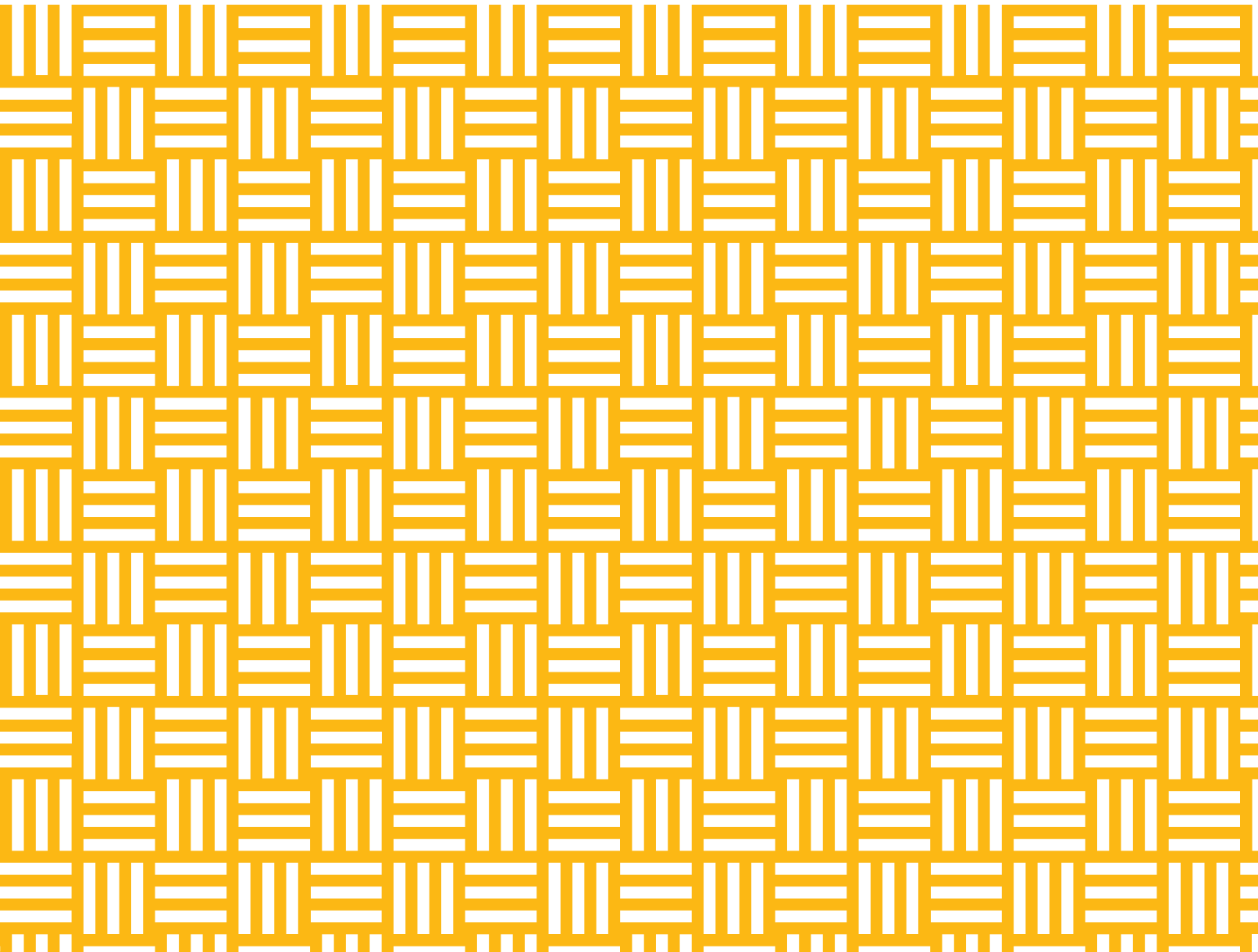
slobode medija

i bezbednosti

novinara

2018.

SAŽETAK ZAKLJUČAKA

SRBIJA
Indikatori za nivo
slobode medija
i bezbednosti
novinara
2018.

SAŽETAK ZAKLJUČAKA

Autor:
Marija Vukasović
septembar 2018.

Naslov u originalu

Srbija – Indikatori za nivo slobode medija i bezbednosti novinara 2018.

Izdavač

Nezavisno udruženje novinara Srbije

Autorka

Marija Vukasović

Lektori

Momir Đoković i Slavica Uzelac Đoković

Tiraž

100 primeraka

Prelom

Lavi studio

*Elektronska verzija
publikacije dostupna je
na safejournalists.net.*

Ova publikacija je urađena uz finansijsku pomoć Evropske unije i Kraljevine Holandije. Sadržaj ove publikacije je isključiva odgovornost Nezavisnog udruženja novinara Srbije i autora publikacije, i ni pod kojim okolnostima se ne može smatrati da odražava stavove Evropske unije i Kraljevine Holandije.

This project is funded by
The European Union

Kingdom of the Netherlands

Rezime	5
Ciljevi projekta i metodologija istraživanja	5
Indikatori A: Pravna zaštita medijskih i novinarskih sloboda	6
Indikatori B: Položaj novinara u redakciji, profesionalna etika i nivo cenzure	7
Indikatori C: Bezbednost novinara	8
Generalne preporuke	9
Pregled indikatora za nivo slobode medija i bezbednosti novinara na Zapadnom Balkanu	11
A. Pravna zaštita medija i novinarskih sloboda	12
B. Položaj novinara u redakciji, profesionalna etika i nivo cenzure	20
C. Bezbednost novinara	26

Ciljevi projekta i metodologija istraživanja

Ovaj izveštaj predstavlja nalaze trećeg istraživanja sprovedenog u okviru regionalnog projekta „Regionalna platforma za zagovaranje medijskih sloboda i bezbednosti novinara na Zapadnom Balkanu“¹, koji sprovode nacionalna novinarska udruženja u Bosni i Hercegovini, Kosovu*, Makedoniji, Crnoj Gori i Srbiji. Ovo je, zapravo, novi nastavak osnovne studije koja je u većoj meri predstavila zakonodavnu, socijalnoekonomsku i političku situaciju u pogledu slobode medija i sigurnosti novinara i identifikovala ključne izazove i preporuke za udruženja novinara i druge zainteresovane strane². Glavni cilj ove treće istraživačke studije je otkrivanje novih događaja i upoređivanje nivoa medijskih sloboda i sigurnosti novinara identifikovanih u 2016. i 2017. godini.

Istraživanje je sprovedla Marija Vukasović na osnovu zajedničke metodologije za svih pet zemalja. Niz različitih kvalitativnih i kvantitativnih metoda bili su korišćeni za prikupljanje i analizu podataka:

-
- ¹ Projekat je finansirala Evropska komisija u okviru Programa podrške civilnom društvu i medijima 2014-2015, kao i Podrške regionalnim tematskim mrežama u organizaciji civilnog društva.
  - ² Nezavisno udruženje novinara Srbije, Indikatori za nivo slobode medija i bezbednosti novinara 2016 - Srbija, (Beograd: NUNS, 2016). <http://safejournalists.net/wp-content/uploads/2016/12/Izve%C5%A1taj-ZB-Indikatori-Slobode-Medija-2016-SRB.pdf>
- * Ovaj naziv je bez preudiciranja statusa i u skladu je sa Rezolucijom Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija 1244 i mišljenjem Međunarodnog suda pravde o deklaraciji o nezavisnosti Kosova

- Kvalitativna analiza dokumenata (QDA): istraživa- nja i analize koje su sproveli druge istraživačke organizacije, akademske institucije, nevladine organizacije, pojedini istraživači itd.; službeni dokumenti koje su donele državne institucije (za- konski akti, podzakonski akti, strategije, godišnji izveštaji, zapisnici sa sastanaka, saopštenja za javnost) i medijska izveštavanja (tekstovi, članci, vesti i drugi objavljeni materijali).
- Kvalitativni intervjui sa 16 pojedinaca (novinari, pravnici, medijski eksperti, predstavnici javnih in- stitucija ili nevladinih organizacija).
- Zvanični statistički podaci dobijeni od javnih insti- tucija ili prikupljeni sa dostupnih web-sajtova ili iz drugih objavljenih izvora.

Indikator A: **Pravna zaštita medija i** **novinarska sloboda**

Sloboda medija i sloboda izražavanja u Srbiji su zagaran- tovane medijskim zakonima i Ustavom. Medijski stručnja- ci smatraju da zakoni sami po sebi nisu loši, problem je pre svega u nedostatak volje da se ti zakoni primenjuju. Iako su zakoni u suštini dobri i korespondiraju sa evrop- skim standardima i praksom, ima prostora i za njihovo unapređenje. Nadležno ministarstvo je najavilo određe- ne izmene. (Odeljak A1)

Započet je rad na izradi nacrtu nove Medijske strategi- je razvoja sistema javnog informisanja do 2023. godine. Bilo je dosta nesuglasica u pogledu sastava i rada prve radne grupe, što je dovelo do odlaska predstavnika no- vinarskih i medijskih udruženja i stručnjaka. Nacrt koji je izradilo ministarstvo je povučen i uspostavljena je nova radna grupa, koja uključuje predstavnike udruženja. Oni su nastavili da rade na dokumentu. U dogovoru sa Vladom formirani su Tim za dijalog i Koordinaciono telo kako bi se rešavala tekuća pitanja i problemi u medijima. (Odeljak A1)

Nakon izlaska iz prve radne grupe za izradu nacrtu stra- tegije, NUNS i još četiri medijska i novinarska udruženja nastavili su da rade na unapređenju medijskih politika i, uz pomoć medijskih stručnjaka i pravnih eksperata, na- pravili dokument Prilozi za izradu strategije razvoja si- stema javnog informisanja do 2023. godine koji sadrži analizu ostvarenosti prethodne strategije i predloge za prevazilaženje postojećih problema u medijskoj sferi. Taj dokument predstavlja zajedničke stavove ovih pet udru- ženja i uzet je kao jedan od polaznih dokumenata nove radne grupe za izradu medijske strategije. (Odeljak A1)

Kao i prethodnih godina, novinari i medijski stručnjaci saglasni su u tome da je sloboda medija na niskom ni- vou i da je u padu već nekoliko godina. Razlozi za takvo

stanje su pre svega u tome što se mediji kontrolišu na različite načine, a nezavisni mediji i novinari koji rade u skladu sa profesionalnim standardima su pod stalnim pri- tiskom. Posebno su ugroženi mediji na lokalnom nivou. Da je sloboda medija u Srbiji na niskom nivou istakle su u svojim izveštajima i sve relevantne međunarodne or- ganizacije. (Odeljak A1)

Jedan od najvećih razloga za loše stanje medijskih slo- boda, što je slučaj već niz godina, jeste politizovanost i neefikasnost Regulatornog tela za elektronske medije (REM), pre svega Saveta REM-a. Medijski stručnjaci sma- traju da je nastavljena politizacija rada ovog tela, da je došlo do njegove potpune pasivizacije i da ne postoji politička volja da se tom telu omogući da radi nezavisno. Veliki problem predstavlja i to što regulator ne koristi u dovoljnoj meri zakonom propisana ovlašćenja. U 2017. godini REM je izrekao samo 3 mere, dve opomene i jednu meru upozorenja. Ovo telo nije dovoljno transpa- rentno i radi u nepunom sastavu, još uvek nisu izabrani nedostajući članovi Saveta REM-a. (Odeljak A1)

Pritisci na medije putem oglašivača su još uvek veoma izraženi, a posebno su na udaru lokalni mediji. Oglašava- nje državnih preduzeća je trebalo da bude regulisano posebnim zakonom s obzirom na to da ta oblast nije re- gulisana Zakonom o oglašavanju. To se, međutim, do da- nas nije desilo. Pošto ova oblast nije zakonom adekvat- no uređena, to dovodi do mnogih problema, a medijski stručnjaci smatraju da dovodi i do nedozvoljenog uticaja na uređivačke politike medija. Ovaj problem je istaknut i u Izveštaju o Srbiji za 2018. godinu Evropske komisije. (Odeljak A1)

Sufinansiranje projekata za ostvarivanje javnog interesa u oblasti javnog informisanja pokazuje određeni pad u odnosu na prethodnu godinu. Nije bilo zakonskih iz- mena u ovoj oblasti, međutim, čini se da ovde problem predstavlja primena samih zakona, to jest traženje na- čina da se oni zaobiđu. Problema i dalje ima počev od samog raspisivanja konkursa, izbora projekata, raspo- dele sredstava, do evaluacije. Ove godine u komisije su imenovani kandidati nereprezentativnih, javnosti nepo- znatih novinarskih i medijskih udruženja, a pojavljuju se i određeni stručnjaci za koje stručna javnost nije ni čula. To se upravo desilo na republičkom konkursu koji je, ina- če, do ove godine dobro funkcionisao. Najveća udruže- nja su iz navedenog razloga povukla svoje kandidate, ali komisije su i pored toga nastavile sa radom, što je bio razlog da neka udruženja odbiju sredstva koja su im na tom konkursu dodeljena. Problem predstavlja i to što na konkursima sredstva dobijaju mediji koji krše etičke i profesionalne standarde, a što je u suprotnosti sa pravi- lima. (Odeljak A1)

Informisanje na jezicima nacionalnih manjina nije na za- dovoljavajućem nivou u Srbiji. Veliki problem predstavlja i finansijska održivost medija na jezicima nacionalnih ma- njina zbog nepostojanja mehanizma finansiranja informi-

sanja na jezicima nacionalnih manjina. (Odeljak A1)

Zakonom je zagarantovana institucionalna autonomija i uređivačka nezavisnost javnih medijskih servisa, međutim, i ove godine su se stručnjaci složili da to nije slučaj u praksi. I dalje najveći problem predstavlja način finansiranja jer ne može da obezbedi nezavisnost javnih medijskih servisa. Jedini oblik kontrole javnosti nad radom javnog servisa je Programski savet, ali on je pre svega savetodavni organ i njegovo mišljenje nije obavezujuće, a drugi problem predstavlja to što način izbora članova ne može da obezbedi nezavisnost. (Odeljak A1)

Iako je kleveta kao krivično delo u Srbiji dekriminalizovana, to nije doprinelo boljem položaju novinara već, naprotiv, povećanju broja građanskih parnica. I dalje je veliki broj tužbi koje se podnose sudu, u posmatranom periodu broj podnetih tužbi iznosi 650. U poslednje vreme javlja se sve veći broj tužbi gde novinari tuže druge novinare i medije. Pre svega zbog porasta tabloidnog novinarstva, kao i učestalih kampanja blaćenja koje se vode protiv nekih novinara koji su kritički nastrojeni prema vlastima, a od strane tabloidnih provladinih medija. I dalje veliki problem predstavlja neujednačena sudska praksa, iako su sudije počele da se pozivaju na odluke Evropskog suda za ljudska prava. (Odeljak A2)

Politički pluralizam u medijima je zagarantovan zakonima i u tom pogledu nije bilo zakonskih izmena. REM je dužan da vrši nadzor nad emiterima i da obezbedi poštovanje zabrane političkog oglašavanja van predizborne kampanje kao i zastupljenost bez diskriminacije u toku predizborne kampanje registrovanim političkim strankama, koalicijama i kandidatima. U predizbornoj kampanji REM je regulisao obaveze emitera Pravilnikom o obavezama pružalaca medijskih usluga tokom predizborne kampanje, ali, kao ni prethodne godine, ni ove godine nije vršio monitoring predizborne kampanje. NUNS je 2017. godine iz tog razloga i podneo krivičnu prijavu protiv članova Saveta REM-a zbog krivičnog dela nesavesnog rada u službi – postupak je još u toku. Ni ove godine kandidati i stranke nisu imali ravnopravan i fer pristup medijima kako za vreme predizborne kampanje, tako i u periodu nakon predizborne kampanje. (Odeljak A3)

U Srbiji nema licenciranja novinara. Nastavljen je trend da se određeni mediji ne pozivaju na događaje od javnog interesa, a nekim novinarima se čak zabranjuje da izveštavaju sa određenih događanja. Vrše se pritisci na novinarska udruženja i oni su uglavnom usmereni na udruženja koja su kritički orijentisana prema predstavnicima vlasti u situacijama kada dolazi do kršenja medijskih sloboda. I dalje je slaba sindikalna organizovanost novinara. Savet za štampu je retka organizacija koja beleži pozitivne rezultate u svom radu, međutim i na to telo se vrše pritisci, doduše, na suptilnije načine i drugačijim kanalima. (Odeljak A4)

Zaštita novinarskog izvora regulisana je zakonima. Ovaj institut se generalno poštuje a ozbiljnijih slučajeva da je

novinarima traženo da otkriju svoje izvore i da su zbog toga trpeli sankcije nije bilo u prethodnih godinu dana. Problem koji se ovde javlja je zloupotreba ovog instituta: sve više medija, a pre svega tabloidnih, pozivaju se na anonimne izvore i zloupotrebljavaju ovo novinarsko pravo. Takođe, sve više se govori o nezaštićenosti izvora u slučaju presretanja elektronske komunikacije. To predstavlja veliki problem jer se na taj način dovodi u pitanje da li novinar može svojim izvorima da obezbedi anonimnost. (Odeljak A5)

Pravo na pristup informacijama od javnog značaja regulisano je Zakonom o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja. Iako je ovaj zakon dobar, on ipak treba da se unapredi u pojedinim delovima. Nacrt zakona koji se pojavio u martu 2018. kritikovan je zbog namere da se u primeni zakona izuzmu preduzeća u državnom vlasništvu. Novinari sve više koriste pravo na pristup informacijama, ali ipak ne u dovoljnoj meri. Institucije nisu dovoljno otvorene, a u velikom broju slučajeva uopšte i ne odgovaraju na zahtev, što je okarakterisano kao takozvano „ćutanje uprave“. Najveći problem i dalje predstavljaju javna preduzeća koja ne odgovaraju na zahteve i plaćaju kazne koje izrekne Poverenik za informacije od javnog značaja. Veliki je broj žalbi koje se šalju Povereniku. Prema izveštaju Poverenika, u 2017. godini je podneseno 5,5% više žalbi u odnosu na 2016. godinu, tj. ukupno 3.680 žalbi. Novinari smatraju da institucije u Srbiji nisu u dovoljnoj meri transparentne. (Odeljak A6)

Indikator B: Položaj novinara u redakciji, profesionalna etika i nivo cenzure

Posmatrano u dužem vremenskom periodu, položaj novinara i drugih medijskih profesionalaca u Srbiji je loš. Oni rade u veoma teškim uslovima, za niske plate, koje se pored toga još i neredovno isplaćuju. Ne postoji tačan podatak o broju novinara, kao ni o visini plata i ugovorima o radu. Republički zavod za statistiku poseduje podatke za oblast informisanja i komunikacije, ali tu spada veći broj oblasti i ne pokazuje se odvojeno broj zaposlenih u medijskoj industriji. Novinari se sve više angažuju kao honorarni saradnici. Postoji više istraživanja o visini plata i većina njih pokazuje da su prosečne plate u novinarstvu ispod republičkog proseka. (Odeljak B1)

Privatni mediji u Srbiji nemaju usvojene posebne akte koji bi na neki način obezbedili nezavisnost redakcije od menadžmenta i marketinga. Takođe, uglavnom nemaju posebna pravila o uređivačkoj nezavisnosti od vlasnika i upravnih organa. Jedan od retkih primera medija u kojem postoji takav dokument jeste internet portal Južne vesti. Privatni mediji nemaju posebne etičke kodekse. Na njih se u Srbiji vrše različiti pritisci, kako od strane vlasnika tako i spolja. (Odeljak B2)

Javni medijski servisi u proteklih godinu dana nisu usvojili posebne etičke kodekse. U statutima javnih medijskih servisa i zakonom je propisana uređivačka nezavisnost, kao i zabrana svakog oblika cenzure i nezakonitog uticaja na rad javnog medijskog servisa, redakcije i novinara. Kao i prethodnih godina problem predstavlja to što urednici jesu formalno nezavisni, ali se to u praksi ne pokazuje. Na javne medijske servise vrše se pritisci koji dolaze sa različitih strana. (Odeljak B3)

U poslednjih nekoliko godina posebno su se istakli neprofitni mediji koji deluju pre svega u onlajn sferi i koji se uglavnom bave istraživačkim novinarstvom. Oni u najvećem broju slučajeva nemaju svoje posebne etičke kodekse. Neprofitni mediji su česta meta napada i pritisaka, a uglavnom su to napadi koji se vrše kroz kampanje u medijima odnosno tabloidima koji su bliski vlastima, u kojima se novinari iz kritičkih neprofitnih medija nazivaju stranim plaćenicima i izdajnicima. (Odeljak B4)

Novinari i stručnjaci smatraju da danas nema cenzure u njenom izvornom značenju, ali da je mnogo više prisutna samocenzura. Novinari pribegavaju autocenzuri pre svega iz straha za egzistenciju, straha od gubitka posla a pogotovo su na udaru novinari koji rade u lokalnim medijima. (Odeljak B5)

Indikator C: Bezbednost novinara

Regionalna platforma za zagovaranje slobode medija i bezbednosti novinara vodi bazu napada na novinare i druge medijske profesionalce u šest zemalja zapadnog Balkana. U Srbiji je u periodu od septembra 2017. do kraja avgusta 2018. godine zabeleženo ukupno 28 napada: 21 verbalna pretnja, 6 fizičkih napada i jedan napad na imovinu. I ove godine je zabeležen manji broj fizičkih napada. Najveći broj napada su verbalne pretnje po život i telo novinara, kao i članova njihovih porodica, a polovina od tih pretnji je upućena preko interneta i društvenih mreža. U posmatranom periodu zabeležen je drastičan porast pritisaka na novinare. U NUNS-ovoj bazi napada i pritisaka na novinare u 2017. godini zabeležena su 62 slučaja pritiska, dvostruko više nego prethodne godine. U prvih 8 meseci 2018. godine već su zabeležena 34 slučaja pritiska. Na novinarska udruženja pored pritisaka vrše se i napadi i zastrašivanja, a meta napada su pre svega ona udruženja koja su kritički orijentisana prema vlastima. (Odeljak C1)

U decembru 2016. godine potpisan je Sporazum o saradnji i merama za podizanje nivoa bezbednosti novinara od strane Ministarstva unutrašnjih poslova, Republičkog javnog tužilaštva i 7 novinarskih i medijskih udruženja. Na osnovu ovog sporazuma osnovana je Stalna radna grupa koja je sačinjena od predstavnika svih strana

potpisnica. Od samog početka bilo je dosta nesuglasica u radu Stalne radne grupe i u samom sprovođenju Sporazuma, da bi na kraju pet novinarskih i medijskih udruženja zamrzli članstvo u grupi. Održano je nekoliko sastanaka grupe u cilju odmrzavanja statusa, međutim, do završetka izrade ovog izveštaja pet organizacija nisu promenile svoj stav. Kao i prethodne godine, navedeni sporazum je doprineo boljoj komunikaciji između udruženja i tužilaštva i MUP-a, uspostavljen je sistem kontakt tačaka i lakšeg prijavljivanja slučajeva napada i pretnji, a lakše se dolazi i do informacija o slučajevima. Međutim, ono što i dalje predstavlja veliki problem, a što i jeste suština potpisanog sporazuma, jeste veliki broj nerešenih slučajeva napada na novinare. Državni funkcioneri veoma retko javno osuđuju napade na novinare a i kada to rade, čine to selektivno. (Odeljak C2)

Što se tiče tajnog nadzora komunikacije, dosad nema dokaza da se on sprovodi protivno zakonu. U prethodnih godinu dana nije bilo slučajeva da su se novinari obratili sa ovakvim problemom. (Odeljak C2)

Komisija za razmatranje činjenica do kojih se došlo u istragama koje su vođene povodom ubistava novinara, još u prošloj godini je napravila izvesne pomake. Predsednik Komisije je istakao da je istraga pokazala da je Milan Pantić ubijen zbog svog novinarskog rada i istraživačkih tekstova. Međutim, ni policija ni tužilaštvo još uvek nisu preduzeli nikakve korake. U avgustu 2018. godine Vlada Srbije je donela odluku o proširenju nadležnosti Komisije za istraživanje ubistava novinara na slučajeve ubistava i nestanaka novinara na Kosovu i Metohiji u periodu od 1998. do 2001. godine, i ubistava novinara u sukobima u SFRJ u periodu od 1991. do 1995. godine. (Odeljak C3)

Iako je Republičko javno tužilaštvo donelo uputstvo kojim predviđa hitno postupanje u slučajevima napada na novinare, istrage se generalno ne sprovode brzo i efikasno. Postoje primeri kada se neki slučaj brzo reši uz adekvatne reakcije tužilaštva i policije, međutim, većina se veoma dugo ne rešava, a neki slučajevi uopšte i ne dobiju epilog, i počinioci ostanu nekažnjeni. Veliki je broj nerešenih slučajeva: od 28 slučajeva u posmatranom periodu 21 još uvek nije rešen. Još veći problem predstavlja to što postoji veoma veliki broj slučajeva od čijeg dešavanja je proteklo više godina a da se postupci njihovog rešavanja nalaze tek u predistražnim fazama. Dva od tri slučaja ubistva novinara su još u predistražnoj fazi, a slučaj ubistva Slavka Ćuruvije se još uvek nalazi pred prvostepenim sudom iako je postupak započet 2015. godine. Istraživanje efikasnosti krivično-pravne zaštite novinara u Srbiji takođe je pokazalo da postoje sumnje u efikasnost institucija i mehanizama kada je u pitanju bezbednost novinara. U tom istraživanju se navodi da je broj okončanih postupka pred sudom za krivično delo ugrožavanja sigurnosti u odnosu na broj prijavljenih slučajeva izrazito mali. (Odeljak C3)

Generalne preporuke³

S obzirom na to da je generalno mišljenje da medijski zakoni nisu loši, iako postoji prostor i za njihovo unapređenje, u društvu se mora stvoriti takva politička atmosfera i uslovi koji bi obezbedili da se zakoni sprovedu u praksi. Realizacija sledećih preporuka može doprineti većem stepenu slobode medija u Srbiji:

- Unaprediti rad REM-a kako bi zauzeo poziciju nezavisnog „čuvara” medijskog pluralizma na tržištu elektronskih medija tako što će se:
  - obezbediti veća finansijska nezavisnost REM-a kroz smanjenje političkog uticaja i povećanjem transparentnosti prilikom utvrđivanja finansijskog plana;
  - obezbediti veća nezavisnost članova Saveta REM-a kroz promene ovlašćenih predlagača za njihov izbor, pre svega izuzimanjem političkih i državnih tela i određivanjem jasnih kriterijume za izbor;
  - nezavisni regulator postaviti u ravan gde će biti jasno da su odvojena (četvrta) grana vlasti, koju kontroliše sudska vlast;
  - precizirati uloga REM-a u predizbornoj kampanji;
  - povećati transparentnost i odgovornost REM-a prema građanima, uređivanjem i proširivanjem kanala komunikacije kako bi prosečnom građaninu bile jasne njegove aktivnosti.
- Usvojiti i implementirati zakonske i podzakonske izmene koje se tiču projektnog sufinansiranja medijskih sadržaja od javnog interesa, posebno u sledećim delovima:
  - obaveznost raspisivanja konkursa i propisivanja sankcija u slučaju neraspisivanja konkursa;
  - uvođenje obavezne analize potreba za medijskim sadržajem;
  - određivanje jasnih kriterijuma za izbor članova stručnih komisija i unaprediti rad komisija;
  - precizno utvrditi da organ javne vlasti nema pravo da preinačava predlog stručne komisije o raspodeli sredstava;
  - poboljšanje mehanizma kontrole primena odredaba i uspostavljanje efikasnog pravnog sredstva u ovoj oblasti;
  - evaluacija projekata koji su realizovani.

- Zakonski regulisati oblast oglašavanja državnih organa i drugih nosilaca javnih vlasti, i na taj način uspostaviti odgovornost, kontrolu raspodele sredstava i veću transparentnost. Unaprediti sistem javnih nabavki medijskih usluga.
- Obezbediti veću uređivačku nezavisnost i institucionalnu autonomiju javnih medijskih servisa, a to će se ostvariti:
  - uspostavljanjem stabilnijeg načina finansiranja javnih medijskih servisa kroz obezbeđivanje finansiranja putem taksi kao najpretežnijeg izvora finansiranja;
  - izmeniti sastav, način izbora članova programskog saveta i izmeniti njegovu ulogu i ingerencije kako bi se obezbedio efikasniji oblik kontrole javnih medijskih servisa i njegova veća nezavisnost i smanjio uticaj na programske savete medijskih servisa;
  - pojačavanjem transparentnosti javnih servisa i njihovu odgovornost prema javnosti čije bi interese trebalo da predstavljaju i osnivanjem stalnih službi za komunikaciju sa građanima.
- Ujednačiti sudsku praksu u postupcima po tužbama podnetim protiv novinara u vezi sa objavljivanjem informacija u medijima, sa praksom Evropskog suda za ljudska prava; organizovanje edukacija i radionica za sudije.
- Poboljšati pravni okvir o pristupu informacijama od javnog značaja izmenama postojećeg zakona, kroz proširivanje subjekata na koje se zakon odnosi, a ne sužavanjem kao što je predviđenom Nacrtom zakona o izmenama i dopunama Zakona o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja i regulisati pitanje odgovornosti i sankcionisanja u slučaju kršenja zakona. Mora se obezbediti veća transparentnost institucija; institucije određene informacije treba da učine dostupnim javnosti, pre svega objavljivanjem na svojim internet stranicama.
- Uspostaviti bolji radno-pravni statusa novinara radi poboljšanja ekonomskog i socijalnog statusa novinara. Moraju se jačati uloga i položaj sindikata, stvoriti uslovi za uspostavljanje socijalnog dijaloga i za potpisivanje granskog kolektivnog ugovora. Unapređenje efikasnosti inspekcije rada u onim slučajevima kada se krše prava novinara a ne korišćenje inspekcija radi pritiska na medije.

³ Ove generalne preporuke razvijene su na osnovu razgovora sa predstavnicima Nezavisnog udruženja novinara Srbije. One predstavljaju samo opšte tačke na osnovu kojih će novinarsko udruženje u budućnosti razvijati svoje inicijative i aktivnosti lobiranja za unapređivanje medijskih i novinarskih sloboda i kao takve će se nadograđivati, dopunjavati i konkretizovati

- Obezbediti što veću nezavisnost redakcije i novinara od vlasnika medija donošenjem posebnih pravila o uređivačkoj nezavisnosti. Uzeti u obzir mogućnost potpisivanja aneksa ugovora o radu koji definišu profesionalna prava i obaveze novinara i urednika, koji bi efikasnije zaštitio njihov profesionalni status. Neophodno je povećati i podsticati poštovanje profesionalnih standarda. Razmotriti mogućnost da svaki medij donese svoj poseban etički kodeks koji bi bio u skladu sa Kodeksom novinara Srbije.
- Neophodno je stvoriti takvu atmosferu u društvu gde građani, a pre svega javni funkcioneri, shvataju koja je uloga novinara u društvu i da su napadi i pritisci na novinare napadi na demokratiju. Takođe, neophodno je da najviši javni funkcioneri javno, neselektivno i nedvosmisleno osuđuju sve vrste nasilja nad novinarima.
- Unaprediti saradnju između institucija i predstavnika novinarskih i medijskih udruženja kroz postojeći mehanizam uspostavljen potpisivanjem Sporazuma o saradnji i merama za podizanje nivoa bezbednosti novinara, ponovno uspostavljanje i poboljšanje rada Stalne radne grupe osnovane u okviru Sporazuma, donošenje internih akata koji bi poboljšali njen rad i omogućili punu i efikasnu primenu Sporazuma u svim njegovim tačkama.
- Nadležne institucije bi trebalo da pokreću brze i efikasne istrage u skladu sa obavezujućim uputstvom koje predviđa hitno postupanje u slučajevima napada na novinare, te na taj način pošalju poruku društvu da će počinioci i nalogodavci nasilja nad novinarima biti efikasno privedeni pravdi.
- Sprovođenje obuke za pripadnike tužilaštva i policije sa ciljem da se obezbedi bolje razumevanje specifične problematike i efikasnije postupanje od strane nadležnih organa u slučajevima ugrožavanja bezbednosti novinara. Sa druge strane, neophodno je sprovođenje edukacija novinara u pogledu prava na krivično-pravnu zaštitu i obaveza u pogledu krivičnog postupka.

Pregled indikatora za nivo slobode medija i bezbednosti novinara na Zapadnom Balkanu

A

Pravna zaštita medijskih i novinarskih sloboda

A.1 Da li državno zakonodavstvo predviđa garancije za slobodu medija i da li se efikasno sprovodi u praksi?

Indikatori	BiH	Makedonija	Crna Gora	Kosovo	Srbija
Da li je zagantovano pravo na slobodu izražavanja i informisanja? Da li to pravo obuhvata i pristup internetu? Da li se ove pravne garancije primenjuju u praksi?	Pravo na slobodu izražavanja garantovano je ustavima i medijskom legislativom, a uključuje i pristup internetu. Posebne odredbe koje regulišu onlajn sferu ne postoje. Neke zakone je potrebno unaprediti (zakone o kleveti, zakone o slobodi pristupa informacijama, Zakon o komunikacijama). Pravne garancije nisu dovoljno efikasno implementirane u praksi.	Pravo na slobodu izražavanja garantovano je Ustavom i medijskim zakonima, uključujući pristup internetu. Nema specijalnih zakona koji regulišu onlajn prostor. Neke pravne odredbe treba unaprediti (Zakon o audio i audiovizuelnim medijskim uslugama). Pravne garancije nisu efikasno implementirane u praksi.	Pravo na slobodu izražavanja regulisano je Ustavom i setom medijskih zakona, koji obuhvataju i pristup internetu. Nema posebnih zakona koji regulišu onlajn sektor. Kako su neki od medijskih zakona smatrani zastarelima, trenutno je u toku izmena Zakona o medijima i Zakona o RTCG. I dalje je veliki problem neadekvatna primena zakona u praksi.	Pravo na slobodu izražavanja garantovano je Ustavom i medijskim zakonima, uključujući pristup internetu. Nema specijalnih zakona koji regulišu onlajn prostor. Pravne garancije su loše implementirane u praksi.	Pravo na slobodu izražavanja garantovano je Ustavom i medijskim zakonima, uključujući i pristup internetu. Ne postoji poseban zakon kojim se reguliše onlajn sektor. Zakonske garancije se ne primenjuju dovoljno u praksi. Uopšteno govoreći, sloboda medija je na niskom nivou.

A.1 Da li državno zakonodavstvo predviđa garancije za slobodu medija i da li se efikasno sprovodi u praksi?

Indikatori	BiH	Makedonija	Crna Gora	Kosovo	Srbija
Da li je medijsko zakonodavstvo razvijeno na transparentan i inkluzivan način?	Generalna percepcija je da je proces transparentan, ali vrlo spor. Trenutni zakoni zaostaju za tehnološkim napretkom.	U periodu izveštavanja, Nacrt amandmana na zakon o audio i audiovizuelnim medijskim uslugama predat je Parlamentu. Proces je bio transparentan i inkluzivan.	Aktuelne izmene zakona o medijima i o Nacionalnom javnom emiteru RTCG bile su transparentne i inkluzivne, ali u finalnim nacrtima Zakona o medijima ipak nisu uvrštene odredbe koje se tiču zaštite novinara od uticaja vlasnika.	U 2017. diskutovalo se o nekoliko izmena na Nacrt zakona o RTK na zatvorenoj sesiji Parlamentarne komisije za medije. Proces nije bio ni transparentan, niti inkluzivan.	Ovaj proces je bio donekle transparentan i inkluzivan, jer su u njemu učestvovala relevantna novinarska udruženja. U toku je izrada nacrtu nove medijske strategije i najavljene su izmene i dopune medijskih zakona.
Da li su državni organi pokušali da ograniče pravo pristupa internetu blokiranjem ili filtriranjem internet sadržaja?	Nisu registrovani takvi slučajevi.	Nisu registrovani takvi slučajevi.	Takvi slučajevi nisu registrovani.	Parlamentarna komisija za medije predložila je usvajanje novog zakona o medijima, usmerenog, između ostalog, na „disciplinovanje portala“. Ovu inicijativu su kritikovali Udruženje novinara Kosova i drugi aktivisti, kao pokušaj kontrole sektora online medija.	U periodu izveštavanja Fondacija SHARE zabeležila je 7 slučajeva blokiranja ili ograničavanja sadržaja na internetu. Nema dokaza da su državne vlasti pokušale da naruše slobodu izražavanja na internetu.
Obavlja li regulatorni organ svoju misiju i funkcije nezavisno i nediskriminatorno?	Novinari ne percipiraju Regulatornu agenciju za komunikacije kao nezavisno i nediskriminatorno telo, jer političari na vlasti direktno utiču na imenovanje na najviše pozicije unutar Regulatorne agencije za komunikacije.	U proteklim godinama nije zabeležen napredak u efikasnosti regulatora, ali je još uvek nije percipiran kao nezavisan od političara.	Formalno je nezavisnost Regulatorne agencije garantovana ali je potrebno povećati njene nadležnosti i uvesti mogućnost izricanja kazni. Smena člana Saveta agencije za elektronske medije bila je dokaz direktnog političkog uticaja na Agenciju.	Regulator nije percipiran kao nezavisan. Imenovanje članova je politički motivisano.	Regulator nije dovoljno nezavisno i transparentno telo i isti ne koristi svoja zakonom propisana ovlašćenja. Na Savet se vrše politički uticaji i on još uvek radi u nepotpunom sastavu.
Postoji li praksa državnog oglašavanja u medijima i da li se zloupotrebljava za politički uticaj na uređivačku politiku?	Državno oglašavanje u medijima nije adekvatno zakonski regulisano. Država ima ogroman uticaj na uredničku politiku medija koji primaju novac iz javnih budžeta. Različite državne institucije troše oko 30 miliona evra godišnje za oglašavanje u medijima.	Nova vlada je zaustavila praksu državnog oglašavanja u 2017. Ipak, na lokalnom nivou, opštine i dalje izdvajaju značajna novčana sredstva iz opštinskih budžeta za lokalne medije. Udruženje novinara Makedonije upozorilo je da je takva praksa pogubna za profesionalno novinarstvo i narušava nezavisnost lokalnih medija.	Generalno je mišljenje da oglašavanje javnog sektora predstavlja veliki prostor za zloupotrebu, te da se koristi kao vid finansijske pomoći medijima koji su naklonjeni vlasti.	Javne institucije izdvajaju sredstva za onlajn medije na selektivan i netransparentan način. Baneri objavljeni na novinskim portalima ne predstavljaju nikakvu posebnu aktivnost ministarstva.	Državno oglašavanje nije na odgovarajući način regulisano zakonom. Prema tome, raspodela sredstava je često selektivna i nije transparentna. To je jedan od glavnih mehanizama vršenja pritiska na medije i njihove uređivačke politike.

A.1 Da li državno zakonodavstvo predviđa garancije za slobodu medija i da li se efikasno sprovodi u praksi?

Indikatori	BiH	Makedonija	Crna Gora	Kosovo	Srbija
Da li postoje bilo kakve subvencije za medije ili proizvodnju medijskog sadržaja od javnog interesa i kako se one realizuju u praksi?	Nema medijskih subvencija.	Trenutno, ne postoji shema finansiranja koja bi podstakla produkciju sadržaja od javnog interesa. Postoji inicijativa da se uvedu subvencije za printane medije i medije na jezicima nacionalnih manjina.	Trenutno nema medijskih subvencija.	Postoje sredstva iz Kancelarije za odnose s javnošću u okviru kancelarije premijera, ali ovogodišnji poziv nije namenjen medijima, već samo nevladinim organizacijama.	Postoji shema finansiranja čiji je cilj podsticanje stvaranja sadržaja od javnog interesa u elektronskim, štampanim i onlajn medijima. Ima mnogo nedoslednosti u njenoj primeni: neki programi koji se finansiraju nisu od javnog interesa, nedostatak evaluacije realizovanih projekata, zloupotreba i pogrešna primena zakona, itd. Finansiraju se čak i mediji koji krše etička pravila.
Da li postoje mehanizmi finansiranja medija na jezicima nacionalnih manjina?	Ne postoje takvi mehanizmi. Nacionalne manjine i ranjive grupe su nezadovoljne programom koji proizvode javni servisi, a namenjeni su upravo ovim grupama.	Nema mehanizama za finansijsku podršku jezične raznolikosti u privatnim medijima. Javni servis (MRT) emituje radio i TV programe na jezicima 6 najvećinskih etničkih zajednica.	Mediji na jezicima nacionalnih manjina se oslanjaju samo na javne konkurse Fonda za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava. Međutim, poslednji takav konkurs raspisan je u prvoj polovini 2017. godine.	Ne postoje mehanizmi za finansiranje privatnih medija na jezicima nacionalnih manjina. Javni servis (RTK), emituje programski sadržaj na jezicima svih manjina (srpski, bosanski, turski i romski). Od juna 2013. srpska manjina ima svoj program RTK2.	Postoji shema finansiranja kojom se predviđa finansiranje iz državnog i opštinskog budžeta. Međutim, mediji na jezicima nacionalnih manjina još uvek nisu finansijski održivi, jer ne postoji mehanizam finansiranja informativnih programa na različitim jezicima.
Da li je zagarantovana i efikasno zaštićena autonomija i nezavisnost javnog servisa? Postoji li finansijska nezavisnost i stabilno funkcionisanje? Da li nadzorni organi javnog servisa reprezentuju celo društvo?	Autonomija i nezavisnost su zakonski garantovane. Još uvek nema adekvatnog sistema finansiranja za javne servise u BiH. Postoje indikacije da političari u velikoj meri utiču na imenovanje urednika i menadžmenta javnih servisa. Nadzorna tela ne predstavljaju društvo generalno.	Autonomija i nezavisnost su garantovane, ali nisu implementirane. Finansijski okvir ne osigurava stabilno finansiranje. Veće Makedonske radio-televizije ne predstavja društvo generalno.	Autonomija i nezavisnost uredništva i menadžmenta javnog servisa formalno su garantovani, ali su u praksi dovedeni u pitanje sa smenom dva člana Saveta, njegovog predsednika (koji je i dalje član Saveta), kao i celokupnog menadžmenta i tima urednika. Zbog toga je trenutno ovo telo pod političkim uticajem ali predstavlja društvo u celini. Finansiranje ovog medija je unapređeno - Vlada će za funkcionisanje RTCG u naredne tri godine obezbediti oko 40 miliona evra.	Autonomija i nezavisnost javnog servisa su garantovane ali loše implementirane. Direktno finansiranje iz budžeta ne osigurava stabilan i nezavisan rad RTK-a. Novi nacrt zakona o RTK predviđa novi kombinovani model: taksa koja se naplaćuje putem računa za struju i 0,4 % iz državnog budžeta. Nadzorno tijelo ne predstavlja društvo generalno, već je politizovano.	Autonomija i nezavisnost su zagarantovani po zakonu. Međutim, javni medijski servisi nisu finansijski nezavisni jer okvir za finansiranje ne obezbeđuje njihovo stabilno funkcionisanje. Programski savet ne kontroliše društvo, jer političari na vlasti utiču na imenovanje njegovih članova. Programski savet ima samo savetodavnu ulogu.

A.2 Da li zakonske norme o kleveti „zastrašuje“ novinare?

Indikatori	BiH	Makedonija	Crna Gora	Kosovo	Srbija
Da li su odredbe zakona o kleveti previše stroge ili zaštitničke u korist državnih funkcionera?	Kleveta je dekriminalizovana pre 20 godina. Trenutna legislativa je u skladu sa evropskim standardima – odredbe ne štite previše državne službenike.	Kleveta je dekriminalizovana 2012. Na snazi je Zakon o građanskoj odgovornosti. Zakon se primenjuje i njegove odredbe nisu restriktivne za novinare.	Kleveta je dekriminalizovana. Generalno je mišljenje da je lakše tužiti nego odbraniti se od tužbi zbog povrede časti i ugleda. Javni zvaničnici nisu pokazali veći stepen tolerancije na kritiku, a tu praksu ne razumeju ni sudovi.	Kleveta je dekriminalizovana. Građanski zakon protiv klevete i uvrede nema odredbe koje previše štite državne službenike.	Kleveta je dekriminalizovana, ali to nije poboljšalo situaciju u kojoj se nalaze novinari. Broj tužbi za nematerijalnu štetu je još uvek veoma veliki, a u nekim slučajevima iznosi naknada su veoma visoki.
Koliko je tužbi pokrenuto protiv novinara od strane državnih funkcionera u poslednje tri godine?	Veliki broj tužbi za klevetu podižu političari protiv novinara (više od 100 godišnje). Ovo uzrokuje mnogo straha i samocenzure, posebno među novinarima u lokalnim medijima.	Prema podacima Udruženja novinara Makedonije, u periodu izveštavanja, oko 35 novih tužbi za klevetu je podignuto protiv novinara. Ovaj broj je 10 puta manji u poređenju sa 2012. godinom.	Crnogorski sudovi su od 2011. do sredine 2017. godine radili na 109 predmeta koji su se ticali naknade štete zbog povrede časti ili ugleda. U tim slučajevima je od medija i novinara traženo više od milion evra, dok je u 24 slučaja presuđeno da mediji plate 45.300 evra.	U periodu izveštavanja nije bilo tužbi podignutih protiv novinara. Prema sudskom registru, bilo je 59 tužbi za klevetu i uvredu od 2009. Od ovih 59 slučajeva, 10 tužbi su podigli državni službenici većinom moćnici.	Ne postoje zvanični podaci o broju tužbi koje su podneli javni službenici. Ukupan broj tužbi podnetih protiv novinara tokom perioda izveštavanja je 650. Broj svih nerešenih tužbi (uključujući i one iz prošlih godina) je 1011.
Da li su zakonske odredbe korišćene u cilju „učutkivanja“ novinara zbog kritike ili istraživačkog novinarstva?	Protiv novinarkе dnevnog lista Oslobođenje podignuto je 105 tužbi za klevetu. Magazin Slobodna Bosna je prestao sa štampanjem printanog izdanja 2015, zbog velikog broja tužbi za klevetu.	Nisu registrovani takvi slučajevi.	Takvi slučajevi nisu registrovani. Ipak, smatra se da veliki broj tužbi po ovom osnovu, visoki iznosi naknade, kao i nizak stepen tolerancije na kritiku javnih funkcionera zajedno doprinose efektu „zastrašivanja“ među novinarima.	Nisu registrovani takvi slučajevi.	Takvi slučajevi nisu zabeleženi.
Da li se protiv novinara sprovede politički motivisani sudski postupci? Kakve su kazne izrečene?	Sudovi su pod jakim političkim uticajem. Osnovni sud u Banjoj Luci je doneo nekoliko kontroverznih presuda u korist određenih političara koji su tužili medije ili individualne novinare za klevetu.	Visoke sankcije su izrečene novinarima ili medijima u nekoliko tužbi od predstavnika vladajuće stranke Demokratska unija za integracije. Ove odluke se percipiraju kao politički motivisane.	Nije bilo takvih slučajeva.	Postojali su pojedinačni slučajevi u kojima su sudije bile politički motivisane. Na primer, u slučaju novinara koji je fizički napadnut, sud je izrekao četveromesečnu uslovnu kaznu za počinilca.	Može se steći utisak da je u nekim slučajevima bilo političkog uticaja na odluke suda – ministar unutrašnjih poslova protiv nedeljnika NIN i ministar unutrašnjih poslova protiv portala Peščanik.
Uvažavaju li sudovi samoregulatorne mehanizme za medije (ako ih ima)? Da li prihvataju punovažnost objavljenog odgovora, ispravke ili izvinjenja?	Sudovi prepoznaju demantije i javna izvinjenja prilikom odlučivanja o nematerijalnoj šteti.	Sud može uzeti u obzir odluke Etičkog veća za medije u Makedoniji, ali nije obavezan.	Sudovi nisu u obavezi da razmatraju odluke koje je donelo neko samoregulatorno telo.	Sudovi ne uzimaju uvek u obzir odluke samoregulatornog tela.	Sudovi nemaju obavezu da uzmu u obzir odluke samoregulatornog tela. Advokati obično dostavljaju odluke Saveta za štampu kada je prekršen Etički kodeks.
Šta novinari misle o zakonskom regulisanju klevete? Da li su obeshrabreni da istražuju i kritički pišu?	Novinari prepoznaju tužbe za klevetu kao ogromno sredstvo pritiska, posebno u manjim lokalnim zajednicama. Mnogi mediji nisu finansijski u mogućnosti da učestvuju u sudskim postupcima.	Samo mali broj novinara smatra da pretnja tužbom za klevetu utiče na njihov rad.	Istraživanje iz 2018. godine je pokazalo da oko 49% novinara ističe da opasnost od tužbe ekstremno utiče na njihov rad.	Generalno, novinari nisu obeshrabreni da istražuju i pišu kritičke tekstove.	Novinari imaju različita mišljenja o negativnom uticaju koji tužbe zbog kleveta imaju na njihov rad. U prethodnoj anketi 26% novinara reklo je da pretnja klevetom veoma utiče ili u izuzetnoj meri utiče na njihov rad.

A.3 Da li postoji dovoljna pravna zaštita političkog pluralizma u medijima pre i za vreme izborne kampanje?

Indikatori	BiH	Makedonija	Crna Gora	Kosovo	Srbija
Da li je politički pluralizam u medijima regulisan zakonom o medijima (u vanizbornom periodu)?	Postoje samo generalni principi za emitere koji se odnose na pluralizam političkih ideja i izvora informacija.	Ne postoje posebne odredbe za zaštitu političkog pluralizma u neizbornom periodu. Postoji samo generalni princip za emitere da odražavaju različita politička stanovišta i da izveštavaju na uravnotežen i objektivna način.	Van izbornih perioda, postoji samo generalna preporuka da mediji u programu reflektuju različite političke poglede. Izmene Zakona o elektronskim medijima definišu pravila za medijsko praćenje izbornih kampanja, kao i za političko oglašavanje.	Postoji samo generalni princip za emitere da odražavaju različita politička stanovišta.	Politički pluralizam u periodu van predizborne kampanje zagarantovan je samo u Zakonu o javnim medijskim servisima.
Da li je regulatorno telo dužno da prati i štiti politički pluralizam?	Prema Zakonu o komunikacijama BiH, regulatorni principi emitovanja obuhvataju zaštitu slobode izražavanja i raznolikosti mišljenja. Iz ovog proizilazi da je Regulatorna agencija za komunikacije obavezna da vodi računa o sprovođenju ovih regulatornih principa u sferi audiovizuelnih medijskih usluga, bilo da se radi o vremenu izborne kampanje ili o bilo kojem drugom periodu.	Regulator je obavezan da monitoriše samo audiovizuelne medije u toku izborne kampanje. Nadležan je da izriče sankcije medijima koji ne prate nametnute principe, i u proteklim godinama povećao je broj izrečenih sankcija.	Novim izmenama ZoEM usvojena je obaveza Saveta AEM da usvaja propise kojima se uređuju prava i obaveze emitera kada je u pitanju izborna kampanja i oglašavanje. Tokom poslednjih izbora, AEM je vršio monitoring medijskog praćenja izbora.	Regulator je zakonski obavezan da monitoriše medije samo u izbornom periodu.	Zakon o elektronskim medijima predviđa obavezu regulatora da zaštiti politički pluralizam u medijima tokom izborne kampanje. Međutim, regulator nije vršio nadzor medija tokom predsedničkih izbora 2017. godine i beogradskih izbora 2018.
Koje su zakonske obaveze medija u toku izborne kampanje?	Izborni zakon predviđa princip pluralizma za sve medije. Zakon o komunikacijama propisuje generalne principe emitovanja koji uključuju zaštitu slobode izražavanja i različitosti mišljenja, fer, tačno i nepristrasno izveštavanje.	Izborni zakon i podzakonski akti propisuju pravila za fer i jednak pristup svim političkim strankama, objektivno, fer i uravnoteženo izveštavanje, itd..	Zakon o izboru odbornika i poslanika propisuje da su mediji dužni da dosledno primenjuju načela ravnopravnosti svih podnosilaca izbornih lista i kandidata sa tih lista, kao i da izveštavaju objektivno i balansirano.	Izborni zakon i Kodeks komisije o nezavisnosti medija obavezuje medije da osiguraju fer i jednak pristup političkim strankama, objektivno, fer i uravnoteženo izveštavanje.	Zakon o elektronskim medijima i Zakon o javnim medijskim servisima propisuju pravila o pravednom i uravnoteženom predstavljanju političkih stranaka, koalicija i kandidata. Regulator je usvojio pravilnik o obavezama pružalaca medijskih usluga tokom predizbornih kampanja.
Da li političke partije i kandidati imaju fer i ravnopravan pristup medijima u vanizbornom periodu i tokom predizborne kampanje?	Političke partije nemaju fer i jednak pristup medijima, naročito u izbornom periodu.	Prema izveštaju OSCE-a, tokom opštinskih izbora u oktobru 2017, u poređenju s prethodnim izborima, došlo je do poboljšanja pristupa različitim političkim stavovima u medijima.	Postoji praksa političke pristrasnosti i nejednakog pristupa medijima od strane političkih aktera. Kontinuirano nejednak pristup medijima bio je očigledan tokom predsedničkih izbora u aprilu 2018. godine, na isti način kao što je bio vidljiv u prethodnim izbornim ciklusima.	Političke stranke generalno imaju fer i jednak pristup medijima tokom neizbornog perioda i predizborne kampanje.	Političke partije nisu imale fer i ravnopravan pristup medijima kako za vreme predizborne kampanje, tako i u periodu van predizborne kampanje.

A.4 Da li je sloboda rada novinara i udruženja garantovana i primenijvana?

Indikatori	BiH	Makedonija	Crna Gora	Kosovo	Srbija
Moraju li novinari da budu licencirani od države?	Novinarima nisu potrebne posebne licence za rad. Ne postoji pravna definicija pojma „novinar/ka“.	Novinarima nije potrebna licenca od države, ali Zakon o medijima sadrži restriktivnu definiciju pojma „novinar“. Bilo je inicijativa da se uvedu „licence“ za novinare, ali Udruženje novinara Makedonije nije prihvatilo ove restrikcije.	U Crnoj Gori ne postoje licence za bavljenje ovom profesijom, već o tome ko će biti novinar odlučuju redakcije.	Novinarima ne trebaju državne licence da bi započeli rad u medijima.	Novinarima ne treba licenca od strane države da bi radili svoj posao.
Da li je novinarima onemogućavano da izveštavaju sa određenih mesta ili događaja?	U januaru 2017. novinarima N1 TV onemogućeno je izveštavanje iz Palate pravde RS. Ekipi medija Prijatelji Srebrenice onemogućeno je izveštavanje iz Memorijalnog centra Potočari.	Takvi slučajevi nisu registrovani u periodu izveštavanja.	Svaki četvrti novinar bio je nekada uskraćen da izveštava sa mesta događaja jer nije imao akreditaciju. Bilo je nekih ozbiljnijih slučajeva: ekipi portala Fos Media bilo je zabranjeno da u izbornoj noći za lokalne izbore izveštava iz štaba Koalicije za 21. vek.	Jedna javna ustanova prestala je da komunicira sa novinarima i sprovođila je negativnu kampanju protiv novinara. Udruženje novinara Makedonije je reagovalo i javna ustanova je zaustavila ovu kampanju.	Trend po kome političke vlasti ne pozivaju novinare ili sprečavaju neke novinare da izveštavaju sa izvesnih događaja održao se i u 2018. Prema bazi podataka kojom raspolaže NUNS, bilo je 13 takvih slučajeva.
Da li su i kako novinari organizovani u strukovna udruženja? Postoje li pritisci na udruženja ili pojedine članove udruženja?	Prema anketi, oko 50% novinara su članovi jednog od 5 registrovanih udruženja; Udruženje BH novinari je bilo žrtva političkih pritisaka i verbalnih napada. U martu 2018. članica jednog opštinskog veća pretila je sekretarijatu BH novinara pravnom tužbom.	Udruženje novinara Makedonije je najstarija (deluje od 1946. godine) i najveća asocijacija, članica Međunarodne novinarske federacije (IFJ). Makedonska asocijacija novinara (MAN), koja je aktivna od 2013, smatrana je bliskom opozicionoj partiji VMRO-DPMNE.	Profesionalna prava novinara štite tri udruženja novinara. Novinari su slobodniji da se učlane u udruženja, ali je ipak samo 23.5% njih spremno da bude njihov dio jer smatraju da im udruženja ne mogu pomoći u zaštiti prava. Nije bilo formalnih pritisaka na lidere i članove udruženja novinara.	Novinari su slobodni da se učlane u profesionalna udruženja. Nema dokaza o pritiscima. Na Kosovu postoje dva novinarska udruženja, Udruženje novinara Kosovo i Asocijacija novinara iz Srbije, čiji su članovi primarno iz zajednice Srba.	Novinari su članovi udruženja u manjem broju. Postoje dva glavna udruženja: Nezavisno udruženje novinara Srbije (NUNS) i Udruženje novinara Srbije (UNS). Ostala udruženja su regionalna, među kojima je najaktivnije Nezavisno društvo novinara Vojvodine (NDNV). Udruženja su pod stalnim pritiskom, posebno kada kritikuju političare na vlasti u slučajevima kršenja slobode medija.
Da li su novinari slobodni da se sindikalno organizuju? Postoje li pritisci na lidere i druge članove sindikata?	Postoje sindikati unutar javnih servisa. Unutar državnog javnog servisa (BHRT) deluju dva sindikata. Postoje također: Sindikat grafičkih, izdavačkih i medijskih radnika u BiH, Sindikat medija i grafičara Republike Srpske. Neki od njih su prijavljivali pritiske. Nedostaje sindikat novinara na državnom nivou.	Postoji Nezavisni sindikat novinara i medijskih radnika, osnovan 2010. godine.	Postoje dva granska sindikata: Sindikat medija Crne Gore i Sindikat informativne, grafičke i izdavačke delatnosti, koji su potpisali Sporazum o zajedničkom nastupu. Sindikat medija Crne Gore okuplja gotovo 50% zaposlenih u medijima, a odnedavno deo ovog sindikata je i oko 270 zaposlenih u Javnom servisu. Nema otvorenih pritisaka na sindikalne lidere.	Nema sindikata koji predstavlja interese svih novinara na Kosovu.	Samo mali broj novinara su članovi sindikata, a sindikati su slabi i izloženi stalnim pritiscima. Nije potpisan nikakav kolektivni ugovor za zaštitu radnih prava novinara.

A.4 Da li je sloboda rada novinara i udruženja garantovana i primenjivana?

Indikatori	BiH	Makedonija	Crna Gora	Kosovo	Srbija
Da li su novinari slobodni da postanu članovi sindikata? Koliko novinara je u članstvu sindikata?	Nema preciznih podataka o broju novinara članova sindikata. BH novinari izveštavaju o restrikcijama za novinare i medijske radnike koji se učlanjuju u sindikate. Procene su da samo 16% privatnih medija ima organizovane sindikate.	Postoji sindikat u javnom servisu. Skoro da nema sindikata u privatnim medijima. Nema pouzdanih podataka o članstvu, jer se neki članovi „kriju“ usled straha i pritisa.	Svaki peti novinar nije slobodan da bude sindikalno organizovan, a ipak je čak 38% anketiranih deo nekog sindikata. Neke kolege svedoče da im je prečeno ako se učlane u sindikat.	Javni servis, Radio televizija Kosova (RTK), ima dva sindikata. Ranije je bilo pritisa na vođu jednog od ovih sindikata.	Većinom su novinari slobodni da postanu članovi sindikata, ali uglavnom nisu zainteresovani za to jer su sindikati slabi, mada ima i drugih razloga.
Da li postoji savet za štampu i da li postoje pritisci na njegove članove?	Veće za štampu postoji 18 godina i jedino je samoregulatorno telo u BiH. Ne postoje direktni politički pritisci, ali u zadnje tri godine desila su se tri organizovana hakera napada na internet stranicu Veća za štampu.	Etičko veće u Makedoniji je osnovano 2013. kao samoregulatorno telo. Skoro sve nacionalne TV stanice, novinski portali i printani mediji su članovi ovog tela.	Medijski savet za samoregulaciju je osnovan 2012. godine. Okuplja 19 medija, dok neki od vodećih medija poput Dana, Vijesti, Monitora i TV Vijesti imaju svoje ombudsmane. Nije bilo pritisa, ali je Medijski savet veoma slab pa zbog nedostatka finansija komisija koja se bavila žalbama trenutno ne radi.	Postoji Veće za štampu Kosova i nema dokaza o pritiscima na njegove članove.	Postoji Savet za štampu, samoregulatorno telo koje pokazuje veoma pozitivne rezultate u svom radu. Pritisci koji se vrše na ovo telo su indirektni i suptilni.

A.5 Koji je nivo pravne zaštite novinarskih izvora?

Indikatori	BiH	Makedonija	Crna Gora	Kosovo	Srbija
Kako je zakonom garantovana tajnost novinarskih izvora?	Poverljivost novinarskih izvora garantovana je nizom zakona, pa ipak neka pitanja treba preciznije rešiti.	Garantovano je Ustavom i u nekoliko pravnih akata.	Poverljivost izvora je garantovana Zakonom o medijima, a novim izmenama ovog zakona predviđeno je da se zaštita izvora u celini usaglasi sa standardima Saveta Evrope.	Poverljivost novinarskih izvora je garantovana Zakonom o zaštiti novinarskih izvora koji je na snazi od 2013.	Zagarantovana je Zakonom o javnom informisanju i medijima, i Krivičnim zakonikom.
Poštuje li se tajnost novinarskih izvora? Da li je novinarima naređivano da otkriju svoje izvore i da li je to opravdano javnim interesom?	Poverljivost novinarskih izvora je generalno poštovana u periodu izveštavanja. Nisu prijavljeni novi slučajevi kršenja ovog prava.	Poverljivost novinarskih izvora je generalno poštovana u periodu izveštavanja. Novi slučajevi nisu registrovani.	Poverljivost izvora se generalno poштуje. Međutim, u jednom slučaju novinari dnevnika Vijesti saslušavani su u policiji i od njih je traženo da otkriju izvore informacija za tekst iz 2017. godine.	Poverljivost novinarskih izvora je generalno poštovana. Nisu registrovani novi slučajevi.	Uglavnom se poštuje. Nisu zabeleženi nikakvi ozbiljni slučajevi davanja naredbi novinarima da otkriju svoje izvore.
Da li je bilo sankcija protiv novinara koji su odbili da otkriju identitet izvora?	Takvi slučajevi nisu registrovani.	Novi slučajevi nisu registrovani.	Nije poznato ima li takvih slučajeva.	Takvi slučajevi nisu registrovani.	Takvi slučajevi nisu zabeleženi.
Da li novinari slobodno komuniciraju sa izvorima informacija?	Intervjuisani novinari generalno su slobodni da odabiraju vlastite izvore i održavaju komunikaciju sa svojim izvorima.	Prema intervjuisanim novinarima, oni se osećaju slobodno da održavaju kontakt sa njihovim izvorima informacija.	Skoro 57% anketiranih veoma često ili svakodnevno održava kontakt sa izvorima informacija.	Novinari tvrde da se osećaju slobodno da održavaju kontakt sa svojim izvorima informacije.	Mišljenja novinara po ovom pitanju su podeljena. Naglašava se problem kako novinar može da zaštiti anonimnost izvora u slučaju presretanja komunikacije.

A.6 Koji je nivo pravne zaštite prava na pristup informacijama?

Indikatori	BiH	Makedonija	Crna Gora	Kosovo	Srbija
Postoje li pravne garancije slobodnog pristupa zvaničnim dokumentima i informacijama relevantnim za novinare?	Pristup informacijama garantovan je zakonima na državnom nivou i entitetskim nivoima. Ne postoje posebne odredbe koje se odnose samo na novinare.	Pristup je garantovan zakonom. Nema posebnih odredbi koje se odnose na novinare. Implementacija je loša. U februaru 2018. Ministarstvo pravde je najavilo kreiranje nacrta amandmana na Zakon o slobodi pristupa informacijama, ali ovaj dokument nije objavljen do kraja septembra 2018.	Pravo na pristup zvaničnim dokumentima i informacijama regulisano je Zakonom o slobodnom pristupu informacijama. Izmene ovog zakona iz 2017. godine su još više otežale pristup informacijama jer državni organi imaju mogućnost da proglase informaciju tajnom i time novinarima onemogućavaju dolazak do nje.	Pristup je garantovan. Amandmani na Zakon o slobodnom pristupu oficijelnim dokumentima usvojeni 2017. skratili su rok za državne institucije da odgovore na zahteve za pristup javnim informacijama sa 15 na 7 dana. Novinari su to ocenili kao pozitivan pomak za svoj rad.	Pristup je zagarantovan zakonom. Ne postoje konkretne odredbe koje važe samo za novinare.
Koriste li novinari pravo slobodnog pristupa informacijama? Poštuju li vlasti obaveze o slobodnom pristupu informacijama? Koliko je novinara prijavilo odbijanje zvaničnih izvora da daju informacije?	Mnogo novinara ne koristi ove odredbe, jer je rok od 15 dana za odgovor na zahtev za pristup informacijama najčešće predug za novinarski posao. Centar za istraživačko novinarstvo šalje hiljade zahteva javnim institucijama, ali one često odbijaju pristup javnim dokumentima.	Novinari nisu dovoljno dobro informisani o pravilima i retko ih koriste. Oni koji su zahtevali informacije su često bili odbijeni.	Skoro svaki treći anketirani novinar nikada nije tražio slobodan pristup informacijama, a gotovo jednak broj njihovih kolega slalo je zahteve i bilo odbijeno. Od 67 zahteva koje su novinari poslali tokom 2017. odbijeno je 13. Za prvih sedam meseci ove godine, novinari su poslali 20 zahteva, a odbijeno je njih 8.	Ne koristi mnogo novinara ova pravila. Intervjuisani novinari tvrde da su bili odbijeni kada su tražili pristup dokumentima ili informacijama.	Istraživački novinari koriste ovo pravo više nego oni koji rade na dnevnom izveštavanju. Državne institucije često ne obezbeđuju pristup informacijama, a najveći problem su javna preduzeća.
Da li su sudovi transparentni? Imaju li mediji pristup pravnim postupcima bez diskriminacije i nepotrebnih ograničenja?	Mišljenja novinara o otvorenosti i transparentnosti sudova su podeljena. Nekim sudovima nedostaju kapaciteti da bi osigurali pristup informacijama u predviđenom roku i da poštuju princip transparentnosti.	Generalna je percepcija među novinarima da sudovi nisu dovoljno transparentni.	Sudjenja su uglavnom, osim u posebnim slučajevima, otvorena za javnost. Ročišta u slučaju poznatom kao „Državni udar“ i dalje se uživo prenose. Ipak, oko 37% anketiranih kazalo je da sudovi pokazuju nizak stepen otvorenosti, a svaki treći novinar ocenjuje sudove kao veoma ili potpuno netransparentne.	Sudski procesi su generalno otvoreni za medije. Nisu prijavljeni slučajevi diskriminatorne zabrane izveštavanja sa sudskih procesa.	Sudovi nisu dovoljno transparentni, ali to uglavnom zavisi od osobe koja je na čelu institucije.
Da li je obezbeđen javni pristup skupštinskim zasedanjima? Postoje li ograničenja za novinare koji izveštavaju o skupštinskom radu?	Formalno, nisu predviđene restrikcije za novinare da izveštavaju sa parlamentarnih sesija. Ipak, u 2017. novinaru TVN1 nije dozvoljeno izveštavanje iz Palate pravde Republike Srpske. Dopisnici agencije Beta i BN televizije iz Bijeljine onemogućen je ulazak u Palatu pravde RS.	Parlamentarne sesije su otvorene za novinare. Nije bilo slučajeva ograničavanja ovog prava u periodu izveštavanja.	Parlamentarna zasedanja se prenose na Javnom servisu. U istraživanju sa novinarima, Skupština je već treću godinu zaredom ocenjena kao najtransparentnija institucija. Četvrtina (25%) ispitanika smatra da je Skupština pokazala veliki stepen transparentnosti ili potpunu transparentnost.	Generalno, saslušanja skupštine Kosova, predsedništva i parlamentarne komisije su otvoreni za javnost i novinare.	Pristup sednicama skupština na nacionalnom i lokalnom nivou uglavnom je obezbeđen putem direktnih prenosa. Međutim, ima slučajeva kada su novinari bili sprečeni da propisno obavljaju svoj posao (Skupština grada Valjeva).
Koliko su otvoreni Vlada i nadležna ministarstva?	Svi intervjuisani novinari i eksperti slažu se da vlade i ministarstva nisu dovoljno transparentni.	U poređenju sa prethodnim godinama, postoji generalna pretpostavka među novinarima da je vlada povećala stepen transparentnosti.	Polovina (50%) ispitanika vidi Vladu kao delimično transparentnu, dok je nešto više od 18% njih istaklo da je Vlada pokazala veliki stepen transparentnosti ili potpunu transparentnost.	Skoro svake sedmice, premijer održava pres konferenciju, u poređenju sa ranijim premijerima koji nisu delili ovakvu praksu. Ministarstva često odbijaju da pruže odgovore novinarima kada traže informacije radi izveštavanja.	Vlada i ministarstva nisu dovoljno transparentni: sednice državnih tela na nacionalnom i lokalnom nivou su još uvek uglavnom zatvorene za javnost. Komunikacija sa novinarima uglavnom je ograničena na saopštenja za javnost i konferencije za novinare.

B

Položaj novinara u redakciji, profesionalna etika i nivo cenzure

B.1 Da li se zloupotrebljava ekonomski položaj novinara da bi se ograničila njihova sloboda?

Indikatori	BiH	Makedonija	Crna Gora	Kosovo	Srbija
Koliko je novinara potpisalo ugovore o radu? Imaju li oni adekvatnu socijalnu zaštitu? Kolike su plate novinara i da li se redovno isplaćuju?	Mnogo novinara nije formalno zaposleno ili imaju neadekvatne ugovore. Oni sa potpisanim ugovorom o radu često nisu efikasno zaštićeni i ne uživaju sva prava garantovana radnim zakonodavstvom. Prema anketi, više od 61% novinara su u stalnom radnom odnosu. Plate iznose od 500 do 1000 KM, ali u lokalnim medijima su mnogo niže.	Pola novinara zarađuje manje od prosečne plate. Vrlo često plate nisu redovne. Prosečna plata novinara je 18,800 MKD neto (oko 300 evra) mesečno, što je oko 30% manje od prosečne plate u 2018. Više od polovine ukupnog broja novinara nemaju potpisane ugovore o radu.	Nema podataka o tome koliko novinara ima ugovore o radu, ali je prema evidenciji Zavoda za statistiku došlo do ponovnog smanjenja zaposlenih u medijskom sektoru u kome trenutno radi 1.350 osoba. Plate novinara su ispod državnog proseka, i više od trećine anketiranih novinara prima od 400 do 500 evra. Zarade su veće u privatnim medijima, dok zarade onih novinara koji rade u lokalnim medijima kasne i do osam meseci.	Ekonomska nesigurnost, strah od gubitka posla, potcenjenost posla, neplaćeni prekovremeni rad su u 2018. i dalje problemi novinara. Mnogi novinari rade a da nikada ne potpišu ugovor o radu, i nemaju socijalnu zaštitu.	Nema nikakvih preciznih podataka, ali poznato je da mnogi novinari rade bez ugovora o radu. Veoma mali broj medija nudi socijalnu zaštitu za novinare. Plate su male, a postoje i žalbe da se ne isplaćuju redovno. Istraživanje rađeno u okviru ovog projekta pre dve godine, pokazalo je da je 22,5% intervjuisanih novinara reklo da je njihova mesečna plata između 300 i 400 evra, 13,5% se izjasnilo da ima platu između 200 i 300 evra, dok 16,2% ima platu između 400 i 500 evra.

B.1 Da li se zloupotrebljava ekonomski položaj novinara da bi se ograničila njihova sloboda?

Indikatori	BiH	Makedonija	Crna Gora	Kosovo	Srbija
Kakvi su uslovi za rad novinara? Koji su najveći problemi sa kojima se suočavaju na radnom mestu? Ocenjuju li svoju poziciju kao bolju ili lošiju u odnosu na prethodni period?	Rad „na crno“ – neredovna primanja, prevelik obim posla, neplaćeni prekovremeni rad, strah od gubitka posla. Prema podacima Linije za pomoć novinarima, u 2018. je povećan broj slučajeva kršenja novinarskih radnih prava.	Kolektivni ugovori nisu potpisani sa menadžmentom privatnih medija što konsekventno ugrožava socijalnu sigurnost ovih profesionalaca. Strah od gubitka posla je konstantan i ovo je ostalo nepromenjeno u protekle dve godine.	Preopterećenost, rad na „crno“ i prekovremeni rad su najveći problemi. Čak 63% anketiranih istaklo je da se radno vreme novinara povećalo. Oko 60% anketiranih tvrdi da je ekonomski položaj novinara veoma ili delimično oslabio. Skoro 15% anketiranih prinuđeno je da radi dodatni posao. Ojačali su pritisci zbog pravljenja profita i senzacionalizma.	Rad „na crno“ je još uvek veliki problem za kosovske novinare. Rade prekovremeno ili tokom praznika bez kompenzacije. Novinari tvrde da se njihova pozicija pogoršala u odnosu na prethodne godine.	Novinari u Srbiji veoma dugo rade u teškim uslovima. Oni su pod stalnim pritiscima, kako izvan redakcije tako i u samoj redakciji. Njihova socijalna sigurnost je ugrožena zbog slabih sindikata.

B.2 Koji je nivo uređivačke nezavisnosti od vlasnika medija i upravnih organa?

Indikatori	BiH	Makedonija	Crna Gora	Kosovo	Srbija
Da li su redakcije u medijima odvojene i nezavisne od menadžmenta i marketinga?	Redakcije u privatnim medijima su i dalje zavisne od menadžmenta i odeljenja za marketing. Većina privatnih medija nema takvu internu organizacionu strukturu.	Samo najveće medijske kuće održavaju redakcije odvojene od menadžmenta. Međutim, redakcije su generalno pod jakim uticajem menadžmenta i marketinškog sektora kao i političkih interesa.	Nije poznato da je neka medijska kuća usvojila takva pravila. Ranije je bilo primera da neki mediji ne dozvoljavaju kritičko izveštavanje o oglašivačima.	Veći mediji države redakcije odvojenim, ali su ipak uvek pod uticajem menadžmenta i sektora za marketing.	Većina privatnih medija nema svoje unutrašnje strukture radnih mesta, ali takođe nedostaju drugi zakonski akti koji bi obezbedili nezavisnost redakcija od drugih službi.
Imaju li privatni mediji pravila o uređivačkoj nezavisnosti od vlasnika i upravnih organa? Poštuju li se takva pravila?	Interni pravilnici su usvojeni samo u većim regionalnim medijima, kao što su N1 i Al Jazeera. Nema profesionalne autonomije u privatnim medijima. Ključni problem je u tome što sami novinari obično ne žele napisati kritičke članke o kompanijama koje se oglašavaju u medijima za koje ti novinari rade, jer bi time medij izgubio izvor finansiranja, pa posledično i novac za plate.	Ova problematika ostala je nepromenjena u odnosu na 2016. – veoma malo medija imaju pisane interne uredničke pravilnike. Urednička nezavisnost od vlasnika medija i menadžmenta generalno je ugrožena u većini medija u Makedoniji.	Nije usvojen predlog Sindikata medija i preporuka Saveta Evrope da se osigura urednička nezavisnost redakcije kroz novi zakon o medijima. Predlog je bio zasnovan na preporukama Saveta Evrope.	Veoma malo medija ima ova pravila. Ipak, urednička nezavisnost medija na Kosovu od ekonomskih i političkih pritisaka je i dalje ugrožena.	Gotovo da nema medijske kuće u Srbiji koja je usvojila interna pravila o zaštiti svoje uređivačke politike od vlasnika i organa upravljanja. Jedini poznati primer je novinski portal Južne vesti. Svega 12 medijskih kuća je prihvatilo da potpiše anekse ugovora o radu (koje su sastavili NUNS-ovi advokati) a čiji je cilj poboljšanje zakonskog i profesionalnog statusa novinara.
Da li redakcije privatnih medija imaju interne etičke kodekse usklađene sa strukovnim etičkim kodeksom?	Većina privatnih medija nema interni kodeks već podleže generalnom etičkom kodeksu.	Privatni mediji nemaju interne etičke kodekse. Podleže generalnom etičkom kodeksu – Kodeksu Udruženja novinara Makedonije.	Privatni mediji nemaju interne kodekse, već se oslanjaju na generalni etički kodeks. Radi se na izmenama ovog dokumenta koje će regulisati i onlajn komentarisanje i tako obavezati portale.	Vrlo malo medija ima interne etičke kodekse. Većina privatnih medija podleže Etičkom kodeksu Veća za štampu.	Većina privatnih medija nema interne kodekse već poštuje Kodeks novinara Srbije koji su usvojila dva najveća udruženja novinara: UNS i NUNS. Takođe postoji poseban Kodeks Asocijacije onlajn medija.

B.2 Koji je nivo uređivačke nezavisnosti od vlasnika medija i upravnih organa?

Indikatori	BiH	Makedonija	Crna Gora	Kosovo	Srbija
Kojim su oblicima pritisa vlasnika i menadžera najčešće izložene redakcije ili pojedinačni novinari?	Najčešće forme pritiska kojim se koriste vlasnici medija i menadžeri su ekonomske prirode. Ovi pritisci vode visokom stepenu samocenzure među novinarima.	Direktne forme pritiska su: pretnje gubitkom posla, ugovori o radu na određeno vreme. Neki novinari (iz većih TV stanica) žrtve su mobinga.	Zbog straha od posledica, novinari ne govore otvoreno o pritiscima, ali neformalno svedoče o njima i prilagođavanju rada u skladu sa voljom urednika i vlasnika.	Najčešći pritisci su pretnje da će doći do gubitka posla, zbog nedostatka ugovora o radu i kašnjenja plata.	Pritisci koje vlasnici medija vrše na novinare više nisu direktni. Oni zavise od konkretne medijske kuće i od samog vlasnika – novinari obično unapred znaju šta je dozvoljeno pisati, a šta nije.

B.3 Koji je nivo uređivačke nezavisnosti novinara u javnom servisu?

Indikatori	BiH	Makedonija	Crna Gora	Kosovo	Srbija
Da li javni servis ima kodeks novinara i uređivačke nezavisnosti? Rade li novinari u skladu sa kodeksom?	Svi javni servisi imaju usvojene interne kodekse o uredničkoj nezavisnosti, ali oni nisu dostupni na njihovim internet stranicama. U praksi, ovi kodeksi često nisu poštovani.	U 2017. Makedonska radio-televizija je usvojila interni etički kodeks, nakon što je kritikovana od strane nekih medijskih organizacija, uključujući Udruženje novinara Makedonija. Kodeks predviđa postojanje etičkog tela unutar javnog servisa, ali ne osigurava transparentnost imenovanja članova ovog tela. Rad ovog tela do sada nije ocenjen.	RTCG, kao Javni servis, ima svoj etički kodeks. Sastavni deo ugovora o radu čine odredbe etičkog kodeksa. Nezavisnost urednika i novinara formalno je na visokom nivou. Ipak, ne postoji odvojeni etički kodeks za novinare. U praksi je evidentan politički uticaj na rad ovog medija.	RTK ima interni Kodeks ponašanja koji je percipiran kao kvalitetan, ali je urednička nezavisnost loše implementirana u praksi.	RTS i RTV nemaju sopstvene kodekse etičkih principa izveštavanja. Uređivačka nezavisnost je propisana zakonom i statutima, ali se u praksi ne primenjuje dovoljno.
Imaju li organi javnog servisa interna pravila o nezavisnosti redakcije od upravnih organa?	Javni servisi su usvojili interna pravila, ali redakcije ne pokazuju nezavisnost u odnosu na menadžment. Česti su politički pritisci na radnike javnih servisa.	MRT ima interna organizaciona pravila, ali to nije garancija da je redakcija nezavisna od menadžmenta. Čak i nakon pada nacionalno-populističke vlade suprotna percepcija i dalje postoji.	Etički kodeks Javnog servisa predviđa pravila ponašanja članova Saveta, direktora RTCG kao i zaposlenih, ali i etičke principe reklamiranja.	Javni servisi formalno imaju interna pravila ali redakcije nisu odvojene od menadžmenta.	Oba javna medijska servisa imaju formalna pravila da redakcije drže odvojene i nezavisne od rukovodstva, ali u praksi urednici i novinari nisu nezavisni.
Koji su najčešći oblici pritisa Vlade na redakcije ili pojedinačne novinare u javnom servisu?	Lokalni javni mediji finansiraju se iz opštinskih budžeta, što utiče na njihovu uredničku nezavisnost. Kada se imenuje menadžment javnih servisa, vladajuće stranke imaju jak uticaj.	Disciplinske mere su česta praksa u javnim servisima – smanjivanje plata, premeštanje zaposlenika na druge (niže rangirane) pozicije u sistematizaciji, profesionalna marginalizacija. Nije ustanovljeno da li je ovo bio slučaj nakon političkih promena u Skoplju. Međutim, u MRT ovo se dešava od sticanja nezavisnosti.	Najočigledniji pritisci na RTCG ogledaju se u smeni celokupnog menadžmenta i dva člana Saveta. Uspostavljanjem održivog načina finansiranja lokalnih javnih emitera smanjili bi se uticaji na ove medije.	Vladini zvaničnici utiču na uredničku politiku kroz menadžment javnog servisa.	Pritisci su česti i dolaze iz različitih izvora. Državni zvaničnici javno kritikuju rad javnih medijskih servisa i tako na njih vrše pritisak. S druge strane, i sami novinari znaju o kojim temama mogu da izveštavaju.
Koji slučaj najbolje ilustruje pritisak Vlade na redakciju ili pojedinačnog novinara?	U junu 2018. direktora i pojedine radnike javne lokalne TV stanice RTV Unsko-Sanskog kantona je smenila skupština kantona. I drugi lokalni mediji doživljavali su slične pritiske.	U protekle dve godine celokupna situacija je vidno ležernija. Nema dokaza koji ukazuju na trenutne pritiske vlade na redakcije o kakvim smo svedočili do 2017. Ranije, zabeleženi snimci iz ilegalne prakse prisluškivanja telefona otkrili su da su između 2009. i 2016. godine vladini službenici ugrožavali bezbednost radnika novinara javnih servisa ako nisu prijavljivali „željene“ linije.	Generalna direktorka Javnog servisa, Andrijana Kadija, smenjena je, formalno, zbog projektnog ugovora te medijske kuće sa jednom NVO, a njime je, navodno, dato ovlašćenje da ta NVO utiče na uređivačku politiku RTCG.	Pritisak vlade vrši se preko menadžmenta i urednika nad novinarima, a u vezi sa novinarskim pričama. Skoro da nema kritičkog izveštavanja usmerenog na rad vlade ili javnih institucija.	Pod političkim uticajem, članovi Upravnog odbora RTV smenili su direktora programa RT Vojvodina u maju 2016. U 2017. sudovi su doneli presudu da je smena nezakonita i obavezali RTV da vrati urednika na njegov položaj. U januaru 2018. ponovo je smenjen, a sud je još jednom doneo odluku u njegovu korist. Ovaj slučaj još nije okončan.

B.4 Koji je nivo uređivačke nezavisnosti novinara u neprofitnom sektoru?

Indikatori	BiH	Makedonija	Crna Gora	Kosovo	Srbija
Imaju li neprofitni mediji interni kodeks novinara i uređivačke nezavisnosti? Rade li novinari u skladu sa ovim kodeksom?	Postoji samo nekoliko tradicionalnih neprofitnih medija (radio stanice). Postoje onlajn neprofitni mediji u formi nevladinih organizacija koje finansiraju strani donatori (CIN, Žurnal, BIRN, Analiziraj.ba). Stepen nezavisnosti ovih medija je mnogo veći nego u privatnim i javnim medijima	Postoji samo nekoliko neprofitnih radio-stanica u Makedoniji. Postoji takođe nekoliko novinskih portala koji su osnovani kao neprofitni mediji i koji sprovode većinu značajnih istraživanja u zemlji. Oni imaju profesionalne redakcije i striktnije se pridržavaju etičkih standarda.	U Crnoj Gori postoji mali broj neprofitnih medija koji su, zbog nedovoljno finansija, ograničenog dometa i uticaja.	Na Kosovu postoji vrlo malo neprofitnih medija. Usklađeni su sa generalnim etičkim kodeksima Nezavisne komisije za medije (za emitere) i Veća za štampu (za printane i onlajn medije).	Neprofitni mediji u Srbiji uglavnom nemaju svoje posebne etičke kodekse. Oni prihvataju Kodeks novinara Srbije. Postoji i Kodeks Asocijacije onlajn medija. Smernice za primenu Kodeksa novinara Srbije u onlajn okruženju sastavio je Savet za štampu.
Koji su najčešći oblici pritisaka na neprofitne medije?	Institucije su često zatvorene za saradnju kada se radi o odgovaranju na zahteve za pristup informacijama i transparentnosti.	Nema dokaza koji ukazuju da su novinari iz neprofitnih medija u protekle dve godine bili žrtve ozbiljnih pritisaka. U protekle tri godine bilo je pravnih tužbi i verbalnih napada na ove novinare od javnih zvaničnika.	Najveći problem sa kojim se suočavaju ovi mediji je nedostatak donacija, na kojima zasnivaju svoj rad.	Ponekad ih nazivaju „stranim plaćenicima“ ili „špijunima“ jer primaju sredstva od stranih donatora.	Pritisци se obično vrše putem kampanja u medijima bliskim vladi, a u okviru ovih kampanja novinari koji rade u neprofitnim medijima se nazivaju stranim plaćenicima i izdajnicima. Tokom poslednjih godina napadi vladinih zvaničnika na ove novinare su postali intenzivniji.
Koji slučajevi najbolje ilustruju pritisak na neprofitne medije?	Verbalne pretnje nisu retke. Linija za pomoć novinarima registrovala je slučaj političara koji je pretio novinarima Centra za istraživačko novinarstvo.	Nije bilo takvih slučajeva.	Nije bilo takvih primera.	Nije bilo takvih slučajeva.	Ministar Nenad Popović podneo je četiri tužbe protiv istraživačkog portala KRIK, od kojih je u svakoj tražio po milion dinara odštete zbog povrede časti, ugleda i dostojanstva. Tužbe se odnose na četiri teksta objavljena u novembru 2017., u kojima su navedene gotovo iste informacije, zasnovane na dokumentima koji su procurili u okviru međunarodnog projekta „Rajski papiri“.

B.5 Koliko slobode imaju novinari u procesu proizvodnje vesti?

Indikatori	BiH	Makedonija	Crna Gora	Kosovo	Srbija
Koliko slobode imaju novinari u izboru vesti i pri odlučivanju o aspektima priče koje treba naglasiti?	Prema rezultatima ankete, 19% novinara izjavilo je da se često susreću sa izmenom tekstova od strane urednika, a njih 13,3% priznalo je da im se često desi da njihov tekst ili prilog ne bude objavljen. Novinarski rad često nije dovoljno cenjen. Između kvaliteta izveštavanja i lojalnosti određenim političarima, urednici će često izabrati ono drugo.	Suočeni sa nepovoljnom pozicijom u kojoj se nalaze, novinari u javnim i privatnim medijima retko rade na osetljivim temama, i većinom pokrivaju dnevne političke događaje. Debate na privatnim televizijskim stanicama su sada češće nego u javnim.	Novinari uglavnom ističu da su slobodni u radu. Ipak, neki problemi su i dalje prisutni: trećina anketiranih novinara tvrdi da imaju mali stepen slobode u izboru tema na kojima će raditi. Novinari imaju više slobode u odlučivanju iz kog ugla će temu obrađivati. Čak 66% anketiranih je kazalo da ima apsolutnu slobodu ili veliki stepen slobode u odabiru sopstvenog viđenja teme.	Novinari sa Kosova tvrde da urednici i vlasnici medija imaju tendenciju da utiču na njihov rad u slučajevima kada bi priča mogla izazvati probleme u smislu mešanja u finansijske ili druge interese određenih grupa.	Novinari u veoma malom broju medija uživaju ovu slobodu. Nedavno istraživanje pokazalo je da je 47% ispitanika imalo lično iskustvo uredničkog odbijanja novinarskog predloga da se o nekoj temi izveštava. U 39% slučajeva ispitanici su rekli da su urednici tražili od njih da obrade teme za koje nema nikakvog profesionalnog opravdanja.

B.5 Koliko slobode imaju novinari u procesu proizvodnje vesti?

Indikatori	BiH	Makedonija	Crna Gora	Kosovo	Srbija
Koliko često novinari učestvuju u koordinaciji uređivačke i redakcijske prakse (prisustvuju kolegijumima ili učestvuju u raspoređivanju novinara)?	Većina novinara redovno prisustvuje uredničkim sastancima.	Intervjui koje je sproveo Udruženje novinara Makedonije ukazuju na to da često novinari većih medija ne prisustvuju uredničkim sastancima.	Oko 60% novinara često ili uvek učestvuje u uredničkim kolegijumima.	Mnogi novinari redovno prisustvuju uredničkim sastancima.	Od ispitanih novinara 62% njih uvek ili veoma često prisustvuje uređivačkim sastancima. Međutim, ovakva praksa u velikoj meri zavisi od medija u kome novinar radi.
Kako novinari ocenjuju nivo različitih izvora uticaja: urednika, menadžera, vlasnika, političkih aktera, države?	Prema anketi, novinari se (svakodnevno ili često) susreću sa pritiscima: od političara na vlasti(38%), vlasnika medija (28,5%), urednika (28,5%), oglašivača (23,2%).	Intervjui koje je sproveo Udruženje novinara Makedonije ukazuju na to da su urednici veoma uticajni kada se radi o odabiru tema. Još uvek postoji percepcija da političari utiču na kreiranje medijskog sadržaja.	Istraživanje je pokazalo da i dalje postoji hijerarhija uticaja, na čijem se vrhu nalaze urednici medija koji u nekoj meri utiču na 80% anketiranih novinara. Drugu godinu zaredom, na drugom mestu po uticaju su menadžeri medija koji u nekoj meri utiču na rad 53% anketiranih novinara. Vlasnici medija su na trećem mestu, a najmanji uticaj na novinare imaju vladini zvaničnici i političari. Na poslednjem mestu su biznismeni. Moguće je da se ovi uticaji ostvaruju indirektno preko urednika.	Novinari tvrde da su urednici najuticajnije pojedinci u njihovom radu.	Anketa sprovedena u 2016. za potrebe ovog istraživanja pokazala je da najviše uticaja imaju urednici – skoro 77% ispitanika se tako izjasnilo. Međutim, ostale studije su pokazale da osnovni izvor uticaja predstavljaju politički akteri.
Koliko se novinara izjašnjava o cenzuri? Koliko je novinara podleglo samocenzuri iz straha od gubitka posla ili zbog drugih rizika?	Između 23% i 26% ispitanih novinara je odgovorilo da su cenzura i samocenzura prisutni u njihovim medijima.	U 2018. Udruženje novinara Makedonije je registrovalo samo jedan slučaj cenzure. Novinari se retko odlučuju da reaguju na slučajeve cenzure u Makedoniji, i kada reaguju insistiraju da ostanu anonimni.	Mišljenja novinara su podeljena kada je u pitanju cenzura: 46% anketiranih smatra da ona na njih utiče u nekoj meri, dok je 47% novinara mišljenja da je njen uticaj minimalan.	Novinari tvrde da njihove kolege unapred znaju o čemu i kako da izveštavaju, imajući u vidu svoje prethodno iskustvo sa uticajima koji dolaze od vlasnika ili urednika.	U Srbiji postoji široko rasprostranjeno zapažanje među novinarima da više ne postoji cenzura već da preovlađuje samocenzura. Samocenzura je prouzrokovana strahom za finansijsku sigurnost. Lokalni mediji su posebno ranjivi.

C.1 Statistika bezbednosti i nekažnjavanosti (3 godine unazad, za ubistva 15-20 godina unazad)

Indikatori	BiH	Makedonija	Crna Gora	Kosovo	Srbija
Broj i vrste pretnji smrću novinarima i drugih vrsta pretnji.	Prema podacima Linije za pomoć novinarima, registrovano je 16 pretnji i pritisaka, uključujući jednu pretnju smrću.	Jedna verbalna pretnja smrću je registrovana u periodu izveštavanja.	Jedna usmena pretnja smrću registrovana je u periodu o kome se izveštava.	Registrovano je 24 slučaja verbalnih i drugih pretnji. Od ovog, 7 su pretnje po život novinara.	U konkretnom periodu izveštavanja zabeležen je 21 slučaj verbalnih i drugih pretnji.
Broj fizičkih napada. Koliko novinara je napadnuto?	Registrovano je 5 fizičkih napada (jedan pokušaj ubistva, jedan napad na vozilo novinara pri čemu je uništen i deo imovine medija i 3 fizička napada na novinare). Broj od 5 fizičkih napada uključuje i 2 slučaja sprečavanja novinara da izveštavaju sa određenih mesta/ skupova uz fizičko nasilje.	Registrovano je 5 stvarnih napada (jedan fizički napad, 2 neosnovana pritvaranja novinara, jedno oštećenje imovine novinara, jedno sprečavanje izveštavanja).	Registrovana su 3 stvarna napada (jedan pokušaj ubistva, jedno bacanje eksplozivne naprave ispred kuće novinara, i jedno paljenje vozila novinara).	Registrovana su 4 stvarna napada (3 novinara su fizički napadnuta i jedan je neosnovano pritvoren).	Zabeleženo je 7 stvarnih napada (6 fizičkih napada na novinare i jedan napad na imovinu novinara).

C.1 Statistika bezbednosti i nekažnjavanosti (3 godine unazad, za ubistva 15-20 godina unazad)

Indikatori	BiH	Makedonija	Crna Gora	Kosovo	Srbija
Broj ubistava. Koliko je novinara ubijeno u poslednjih 15–20 godina?	Nisu registrovani takvi slučajevi.	Oficijelno, nema takvih slučajeva.	Jedno ubistvo: 2004. Glavni i odgovorni urednik dnevnih novina Dan, ubijen je 2004. godine.	U poslednoj deceniji nije bilo takvih slučajeva. Od 1998. do 2005, 14 novinara je ubijeno ili nestalo. Osam ih je ubijeno, dok se preostalih 6 još uvek smatraju nestalim.	Tri ubistva: 1994., 1999. i 2001. godine. 1994. godine Radislava Dada Vujasinović, novinar magazina Duga; 1999. godine, Slavko Čuruvija, novinar, glavni i odgovorni urednik i vlasnik Dnevnog telegrafa; 2001. godine Milan Pantić, dopisnik Večernjih novosti iz Jagodine.
Broj i vrste pretnji i napada na medijske institucije, organizacije, medije i novinarska udruženja.	Ukupno 30, od kojih je najviše upućeno Udruženju BH novinari.	Nema takvih slučajeva.	Registrovan je jedan slučaj. Prostorije dnevnih novina Sloboda oštećene su u oktobru 2017. godine.	Registrovana su dva slučaja. Jedan novinski portal je napadnut tri puta u vrlo kratkom vremenskom periodu; medijskoj kući je prećeno putem telefona.	Zabeleženo je 9 slučajeva. Udruženja novinara koja su kritički orijentisana prema vladi bila su izložena stalnim pritiscima, napadima i zastrašivanju.

C.2 Da li državne institucije i politički akteri preuzimaju odgovornost za zaštitu novinara? (3 godine unazad)

Indikatori	BiH	Makedonija	Crna Gora	Kosovo	Srbija
Da li su državne institucije razvile posebnu politiku za podršku i zaštitu novinara u štampanim i onlajn medijima? Ako jesu, da li je primena takvih politika podržana stručno i odgovarajućim resursima?	Neki pozitivni pomaci u 2017: institucija ombudsmana za ljudska prava BiH je objavila Specijalni izveštaj o položaju i slučajevima pretnji novinarima u BiH; Ministarstvo pravde BiH je iniciralo sastanke s ciljem poboljšavanja stepena sigurnosti novinara.	Državne institucije još nisu razvile posebne politike ili mere za zaštitu novinara. Nekažnjivost još uvek predstavlja problem.	Državni organi nisu razvili posebne sisteme zaštite. Generalno je mišljenje da je napredak u pogledu rešavanja slučajeva nasilja nad novinarima ograničen.	Sveobuhvatne politike za podršku zaštite novinara još uvek nisu razvijene. Državno tužilaštvo je imenovalo tužitelje nadležne za ova pitanja u 5 centara. Osnovni sud u Prištini je imenovao koordinate zadužene za slučajeve pretnji i napada na novinare.	Sveobuhvatne politike još uvek nisu razvijene, ali su do sada preduzeti sledeći koraci: Sporazum o saradnji i merama za podizanje nivoa bezbednosti novinara potpisan je 2016. godine; osnovana je Stalna radna grupa radi poboljšanja zaštite novinara, ali je u novembru 2017, pet novinarskih udruženja i asocijacija medija zamrzlo svoje članstvo zbog nezadovoljstva radom grupe.
Postoje li mehanizmi (institucije, programi i budžeti) za praćenje i izveštavanje o pretnjama, uznemiravanju i nasilju nad novinarima? Ko prati i vodi evidenciju o napadima i pretnjama? Objavljuju li državne institucije ažurirane podatke o napadima na novinare i nekažnjivosti? Koje mere i ko preduzima povodom incidenata?	Nema takvih mehanizama. Linija za pomoć novinarima je još uvek jedini mehanizam koji deli podatke sa svim institucijama, medijskim organizacijama i internacionalnim organizacijama.	Nema specijalnih mehanizama. Registar Udruženja novinara Makedonije je jedina postojeća baza podataka. Izveštaj Ministarstva unutrašnjih poslova potvrđuje problem nekažnjivosti. Od ukupno 59 napada u proteklih pet godina, samo 2 počinitelja su sankcionisana.	Trenutno ne postoje posebne evidencije pretnji, uznemiravanja i napada na novinare. Podaci dobijeni od policije su vrlo uopšteni. Iz Uprave policije je najavljeno da će raditi na uspostavljanju novog radnog mesta za osobu koja će se baviti ovom problematikom.	Nema takvih mehanizama, ali su preduzete neke mere: Osnovni sud u Prištini planira da razvije bazu podataka pretnji i napada na novinare. Kosovska policija već ima bazu podataka, ali se složila da obaveže Sektor za teža krivična dela pri policiji da tretira slučajeve napada na novinare i pretnji koje im se upućuju.	Ne postoje takvi mehanizmi, ali neke mere su ipak preduzete: Javno tužilaštvo donelo Uputstvo o prikupljanju dokaza o zločinima protiv novinara i napadima na internet stranice. Predviđeno je preduzimanje hitnih mera u slučaju napada na novinare. Informacije o slučajevima koje je prikupilo Javno tužilaštvo prosleđivane su udruženjima novinara do kraja 2017, ali je ova praksa prekinuta u 2018. Ministarstvo unutrašnjih poslova nije primenilo nijedno od uputstava i nije počelo da vodi evidenciju.

C.2 Da li državne institucije i politički akteri preuzimaju odgovornost za zaštitu novinara? (3 godine unazad)

Indikatori	BiH	Makedonija	Crna Gora	Kosovo	Srbija
Da li državne institucije prepoznaju potrebu sistemskih garancija bezbednosti novinara u okviru slobode izražavanja, ljudskih prava i sloboda i krivičnog prava? Zalažu li se državni funkcioneri javno za bezbednost novinara i da li osuđuju napade na novinare?	Neki političari i državne institucije su počeli da obraćaju više pažnje ovom pitanju i sve češće osuđuju napade na novinare u javnim izjavama. Na primer, takve napade Institucija ombudsmana za ljudska prava prepoznaje u saopštenjima za javnost kao slučajeve kršenja slobode izražavanja.	Javni zvaničnici često osuđuju napade na novinare, ali državne institucije ove napde još uvek nedovoljno prepoznaju kao kršenje slobode izražavanja.	Svi takvi slučajevi se gotovo uvek osuđuju od strane državnih zvaničnika. Ipak, i dalje je veliki broj slučajeva nerešen i mnogima preti zastara, dok su neki slučajevi već zastareli.	Javni službenici osuđuju napade, ali samo u ozbiljnim slučajevima.	Iako su državne institucije preduzele neke mere, to još uvek nije dovoljno. Državni zvaničnici ne razumeju ulogu novinara u društvu. Oni retko osuđuju napade na novinare a kado to i čine, uvek to rade selektivno.
Da li državne institucije koje pružaju smernice vojsci i policiji, imaju dokumenta o zabrani uznemiravanja, zastrašivanja ili fizičkog ugrožavanja novinara?	Posebni državni dokumenti ne postoje. Postoje Smernice za policiju u ophođenju sa medijima i Smernice za medije u ophođenju sa policijom, doneseni uz pomoć OSCE –a. Ipak, ove smernice se trebaju ažurirati.	Posebni državni dokumenti ne postoje.	Posebne zakonske odredbe koje regulišu odnos novinara i policije ne postoje.	Posebni državni dokumenti ne postoje.	Ne postoje konkretni dokumenti usvojeni od strane državnih institucija. Jedini postojeći dokument je Uputstvo o prikupljanju dokaza o zločinima protiv novinara i napadima na internet stranice.
Saraduju li državne institucije sa novinarskim organizacijama na temu bezbednosti novinara? Da li se državne institucije uzdržavaju od podržavanja ili promovisanja pretnji novinarima?	Neke državne institucije – Ministarstvo pravde i Institucija ombudsmana za ljudska prava, pokazale su volju za bliskom saradnjom sa Udruženjem BH novinari.	Generalno, saradnja između Udruženja novinara Makedonije i državnih institucija je dobra, ali još uvek izostaju efekti ove saradnje.	Postoji dobra saradnja Sindikata medija Crne Gore sa institucijom Ombudsmana. Saradnja sa Ministarstvom unutrašnjih poslova i Vrhovnim državnim tužiocem i dalje je u inicijalnoj fazi.	Inicijalna i dobra saradnja je razvijena između Udruženja novinara Kosova i državnog tužilaštva, Osnovnog suda u Prištini i kosovske policije.	Sporazum iz 2016. potpisan sa Ministarstvom unutrašnjih poslova, Republičkim javnim tužilaštvom i novinarskim i medijskim udruženjima doprineo je boljoj komunikaciji, lakšem prijavljivanju slučajeva i detaljnijim informacijama o slučajevima napada i pretnji. Međutim, broj nerešenih slučajeva je još uvek veoma veliki, iako je to jedan od glavnih ciljeva potpisanog sporazuma. Od 28 slučajeva u 2017, samo jedan slučaj je rešen.
U slučaju elektronskog nadzora, poštuju li državne institucije slobodu izražavanja i privatnost? Koji je najnoviji slučaj elektronskog nadzora nad novinarima?	Nema dokaza o takvim slučajevima.	Nema dokaza o takvim slučajevima.	Nema pouzdanih informacija o takvim slučajevima.	Nema dokaza o takvim slučajevima.	Ne postoje pouzdani dokazi o takvim slučajevima. Ne postoji efikasna kontrola državnih tela koja su zadužena za elektronski nadzor.

C.3 Da li se sistem krivičnog i građanskog pravosuđa efikasno bavi pretnjama i nasiljem nad novinarima? (3 godine unazad)

Indikatori	BiH	Makedonija	Crna Gora	Kosovo	Srbija
Postoje li posebne institucije/jedinice posvećene istrazi, gonjenju, zaštiti i sigurnosti novinara i pitanju nekažnjivosti?	Nema takvih institucija/jedinica. Slučajevi nasilja nad novinarima nisu zasebno registrovani u sudskim bazama podataka i ne mogu se pratiti ili prijavljivati posebno.	Nema takvih institucija/jedinica.	Nema takvih institucija/jedinica. Postoji jedino Komisija za istrage napada na novinare i imovinu medija, čiji je mandat produžen još dve godine. Komisija je u prethodnom mandatu istraživala 15 slučajeva napada na novinare i uočila brojne propuste i manjkavosti zvaničnih istraga.	Neke mere su preduzete: Državno tužilaštvo ima koordinatora koji koordinira rad imenovanih lokalnih tužilaca vezanih za istragu i procesuiranje napada na novinare. Kosovska policija je odnedavno odlučila da Sektor za teža krivična dela treba da se bavi pretnjama i napadima na novinare.	Ne postoje takve institucije. Postoji samo Komisija za razmatranje činjenica u vezi sa istragama povodom ubistva novinara. U avgustu 2018. Vlada je proširila nadležnosti Komisije na razmatranje istrage o ubistvima i nestancima novinara na Kosovu u periodu od 1998. do 2001. godine, kao i na ubistva novinara tokom sukoba u bivšoj Jugoslaviji, od 1991. do 1995.

C.3 Da li se sistem krivičnog i građanskog pravosuđa efikasno bavi pretrjama i nasiljem nad novinarima? (3 godine unazad)

Indikatori	BiH	Makedonija	Crna Gora	Kosovo	Srbija
Postoje li posebne procedure za adekvatna postupanja u slučajevima nasilja prema ženama, uključujući i novinarke?	Nema takvih procedura. Žene na različitim pozicijama u medijima, uključujući novinarke su pod većim političkim i drugim pritiscima. Institucije nemaju posebne mehanizme za rešavanje ovog problema.	Nema takvih procedura.	Ne postoje takve procedure.	Nema takvih procedura.	Ne postoje takve procedure.
Obezbeđuju li državni organi adekvatna sredstva za sprovođenje istraga u slučajevima pretnji i nasilja prema novinarima?	Državne agencije često ne osiguravaju adekvatne resurse kada je to potrebno, već praksa pokazuje da kada postoji interes za određeni slučaj, reakcije mogu biti brze i efikasne.	Državne institucije još uvek nisu osigurale adekvatne resurse.	Resursi nisu dovoljni, a istrage takvih slučajeva su spore i bez značajnijih rezultata.	Državne institucije još nisu osigurale adekvatne resurse. Još uvek se očekuje učinak najavljene mere kosovske policije da obaveže Sektor za teža krivična dela pri kosovskoj policiji da deluje u domenu pretnji i napada na novinare.	Državne institucije još uvek nisu obezbedile odgovarajuće resurse.
Da li se primenjuju posebne mere zaštite novinara kao odgovor na ozbiljne pretnje njihovoj fizičkoj bezbednosti?	Nije bilo takvih slučajeva.	Nije bilo takvih slučajeva.	Ne postoje dokazi da su primenjivane takve mere.	Nema dokaza o takvim merama.	Neki novinari su bili pod zaštitom policije, ali problem sa tim slučajevima je što takve mere traju predugo. Na primer, jedan novinar iz Srbije je pod policijskom zaštitom već više od 12 godina.
Da li se istrage zločina nad novinarima, uključujući zastrašivanja i pretnje, sprovode hitno, nezavisno i efikasno?	Istražni organi, policija i tužilaštvo rade svoj posao sporo, posebno kada se radi o sprovođenju efikasne i detaljne istrage napada i drugih krivičnih dela protiv novinara.	Na temelju dokaza Udruženja novinara Makedonije, istrage napada na novinare i pretnji koje im se upućuju, ne sprovode se dovoljno brzo i efikasno.	Istrage napada na novinare su spore i često neefikasne. Najteži slučaj, ranjavanje Olivera Lakić, nije rešen. Samo su dva slučaja napada na novinare rešena tokom 2018. godine, neposredno nakon što su se i desili.	Slučajevi se istražuju brzo i nezavisno, ali su sudski procesi spori.	Istrage se ne obavljaju brzo i efikasno. Još uvek postoji veliki broj nerešenih slučajeva. Sudski postupci traju predugo, a konačne odluke često izostanu. Slučajevi tri ubistva još uvek nisu rešeni.
Da li se efikasno gone svi akteri zastrašivanja i nasilja prema novinarima, uključujući nalogodavce i počinioce?	Kada su počinitelji političari, javni zvaničnici ili drugi uticajni pojedinci, često se ne sprovode efikasni procesi.	Čak ni počinitelji napada na novinare nisu kažnjavani, niti se pokreću istrage protiv podstrekača.	I dalje je najveći problem upravo činjenica da akteri ili nalogodavci nikad nisu otkriveni. To je pokazao i najdrastičniji slučaj, ubistvo Duška Jovanovića, gde je i nakon 14 godina jedino osuđen jedan saučesnik.	Ne. Pravi podstrekači ili oni koji isplaniraju napad ne budu otkriveni.	Samo izvršioci bivaju otkriveni i osuđeni, dok nalogodavci ostaju neotkriveni.
Obezbeđuje li država odgovarajuću obuku i unapređenje kapaciteta policije, tužilaštva, sudstva i advokature u pogledu zaštite slobode izražavanja i bezbednosti novinara?	Do sada su organizovani neki oblici treninga za izgradnju kapaciteta policijskih službenika, tužilaca i sudija, ali još uvek nisu dovoljni.	Neke forme treninga za policijske službenike i tužitelje su organizovane uz podršku OSCE-a u Makedoniji.	Zahvaljujući „JUFREX“ programu samo u prvoj polovini 2018. godine, kroz više obuka, edukovano je 9 državnih tužilaca, 34 sudija, 7 sudskih savetnika i jedan tužilački savetnik. Planirano je da se obuke nastave.	Trenutno na Kosovu ne postoji projekat koji osigurava treninge za tužioce i sudije u vezi sa zaštitom slobode izražavanja i novinara.	Sporazum o saradnji i merama za podizanje nivoa bezbednosti novinara iz 2016. predvideo je obuke, ali one se još uvek ne sprovode.

